

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИК ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО РОЗРОБКИ ТА НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ
З ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 ПОЧАТКОВА ОСВІТА**

РІВНЕ–2023

УДК 373.3.091.32-025.12 (072)

М 54

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 2 від 21 лютого 2023 р.)

Рецензенти:

Гудима Наталія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Сойко Інна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти, декан педагогічного факультету ПЗВО «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука».

Розробники:

Суржук Тетяна Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методик початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Сорочинська Тетяна Адамівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Костолович Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методик початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету.

Методичні рекомендації до розробки та написання курсової роботи з фахових дисциплін для здобувачів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта : методичний посібник. Рівне : РДГУ, 2023. 62 с.

У методичному посібнику розглянуто питання дослідницької спрямованості розробки та написання курсової роботи з фахових дисциплін. Визначено зміст, структуру, вимоги до оформлення та особливості захисту курсової роботи. Охарактеризовано критерії оцінювання результатів науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти. Виокремлено питання, присвячене вибору методів педагогічного дослідження. Наведено відповідні зразки.

Видання адресоване насамперед здобувачам вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» та викладачам ЗВО.

© Суржук Т. Б., Сорочинська Т. А.,
Костолович Т. В.
© РДГУ, 2023

ВСТУП

Курсова робота з фахових дисциплін – обов'язкове самостійне навчально-наукове дослідження здобувача вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Виконання наукової роботи має на меті формування у майбутнього вчителя початкових таких умінь:

- виявляти здатність до самостійного осмислення проблеми;
- чітко й логічно викладати свою думку;
- застосовувати одержані теоретичні знання на практиці;
- проводити науковий експеримент;
- формулювати висновки та рекомендації;
- дотримуватися вимог оформлення результатів науково-дослідної діяльності.

Надважливим у процесі наукового пошуку є формування професійної дослідницької компетентності майбутнього вчителя. Дослідницька компетентність передбачає вміння співпрацювати, вступати у контакти, легку сумісність, готовність до змін, до самовизначення. Є інтегральною якістю особистості, що виражається у готовності і здатності до самостійного пошуку розв'язку нових проблем і творчого перетворення дійсності на основі сукупності особистісно-осмислених знань, умінь і навичок, способів діяльності і ціннісних настанов.

Формування дослідницької компетентності у процесі виконання курсової роботи пов'язане із здатністю здобувача вищої освіти до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти. Він має виявити сформованість мотиваційно-ціннісного, інформаційно-змістового, діяльнісно-поведінкового, оцінювально-рефлексивного компонентів дослідницької компетентності.

Виконання курсової роботи дає змогу залучити майбутнього вчителя початкових класів до систематичної дослідницької роботи, яка дозволяє озброїти його знаннями й уміннями професійно проводити дослідження, готувати їх результати до впровадження в освітню практику.

Опрацювання матеріалу методичного посібника сприятиме усвідомленню здобувачем питань формулювання мети, постановки завдань, окреслення змісту курсової роботи з фахових дисциплін; етапів її виконання, специфіки наукового апарату; вимог до структурних компонентів; особливостей оформлення результатів педагогічного дослідження; правил оформлення курсової роботи.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Метою виконання курсової роботи є закріплення, поглиблення та узагальнення знань, одержаних здобувачами під час навчання, та їх застосування у комплексному вирішенні конкретного фахового завдання.

Працюючи з текстом курсової роботи, майбутні вчителі початкових класів набувають умінь наукового писемного мовлення, аргументованого відстоювання своєї думки. Самостійні наукові пошуки сприяють розвитку критичного мислення здобувачів – здатності аналізувати, зіставляти, узагальнювати, робити висновки.

Виконання курсової роботи допомагає здобувачу узагальнювати теоретичні знання з конкретної дисципліни, оволодівати навичками науково-дослідницької роботи. Це потребує знань загальної і спеціальної літератури з теми, умінь пов'язувати питання теорії з практикою, проводити науково-педагогічні дослідження під керівництвом викладача, формулювати висновки та пропозиції щодо поліпшення освітнього процесу, які можуть бути впроваджені під час педагогічної практики або у власній педагогічній діяльності.

Тематика курсової роботи є частиною наукового пошуку відповідної кафедри факультету. Проблеми, які досліджуються в курсових роботах здобувачів, можуть знайти своє продовження у кваліфікаційних роботах. Цим забезпечується послідовність науково-дослідницької діяльності здобувачів від попередніх курсів до наступних, послідовність засобів і форм її проведення відповідно до логіки освітнього процесу.

Назва роботи має бути коректною, відповідати суті дослідження. Оскільки залежно від теми частка пошукової діяльності здобувачів різна, то і *курсорова робота може мати різноманітний характер*. Види науково-практичних дослідницьких робіт здобувачів (за О. Пехотою):

– *роботи реферативного характеру*: послідовно викладаються результати дослідження за обраною тематикою; дослідницька діяльність здобувачів з максимальним ступенем репродуктивності. Мета такої роботи – систематизація вивченого матеріалу з теми. Творчий характер роботі надає самостійний підхід до аналізу психолого-педагогічних і методичних суджень, зіставлення різних поглядів на проблему, оцінні судження з основних теоретичних положень, а не описовий виклад результатів досліджень. *Приклад: «Основні підходи до використання наочності у сучасному навчанні української мови та читання»;*

– *роботи узагальнюючого характеру*: завдання ставиться так, щоб у результаті використання основних загальнонаукових методів, здобувачем

було здійснено порівняння кількох поглядів, що стосуються проблем дослідження, з метою визначення закономірності, зв'язку, ключових ідей. Для надання діяльності здобувача дослідницького характеру, крім раціонального вибору теми, дуже важливим є обсяг матеріалу, що потрібно опрацювати. *Приклад: «Формування самостійної читацької діяльності учня початкових класів за Типовими освітніми програмами НУШ»;*

– *робота порівняльного типу* вимагає зіставлення фактів, думок, результатів, концепцій. Для порівняння пропонуються два-три погляди на питання, які студент повинен проаналізувати за всіма параметрами на виявлення схожого та відмінного. *Приклад: «Використання дослідницької діяльності учнів початкових класів на уроках математики в школах Фінляндії».*

– *пошук аргументів для доведення факту* (ідеї, положення, теорії). Така діяльність використовується для доведення очевидних, на перший погляд, речей, моделей і закономірностей, що існують на практиці, але не були раніше доведені. Вона вимагає значної обізнаності у пропонованій галузі знань, масштабного мислення, наукової інтуїції. *Приклад: «Розвиток критичного мислення учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу ЯДС засобами групової технології».*

– *робота описового характеру*: основна мета полягає у складанні максимально детальної характеристики об'єкта, явища, методів, прийомів, засобів, форм. Дослідницький характер такої роботи визначається браком такого опису в науці, або новою інтерпретацією уже відомого. *Приклад: «Інноваційний характер навчання учнів читати колективом учителів початкових класів Рівненського ліцею «Престиж».*

– *робота власне дослідницького типу*. Така діяльність повторює всі основні етапи дослідження в науці: від визначення проблеми до оприлюднення результатів. Вона передбачає проведення експерименту під час проходження здобувачем практики або за місцем роботи. *Приклад: «Використання ігрових технологій під час вивчення математики у початкових класах».*

Перевагу у виборі теми курсової слід надавати роботам дослідницького характеру, адже саме вони сприяють формуванню усієї сукупності дослідницьких умінь здобувача, забезпечують проведення ним власного експерименту і мають певну наукову значущість. Роботи такого типу дають змогу підготуватися до написання кваліфікаційних робіт, сприяють професійному розвитку і зростанню.

ПОБУДОВА КУРСОВОЇ РОБОТИ ТА ЕТАПИ ЇЇ ВИКОНАННЯ

Науково-дослідна діяльність спрямована на одержання суспільно значущих нових знань про певні об'єкти, процеси або явища і має у своєму процесі певні **етапи**: планування (проєктування) дослідження; застосування методів до об'єкта дослідження з метою отримання потрібних результатів; формулювання та інтерпретації результатів дослідження.

Науково-дослідна діяльність містить такі **компоненти**:

- *проєктувальний компонент*, який передбачає вміння, навички та здатності виявляти та формулювати проблеми, визначати об'єкт та предмет дослідження, формулювати мету та гіпотезу дослідження, визначати основні поняття;

- *інформаційний компонент*, який передбачає володіння методами збирання даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних джерел, повідомлень тощо;

- *аналітичний компонент*, який передбачає вибір і використання універсальних та спеціальних методів дослідження, розвинуте логічне мислення, творчі здібності і здатності (інтуїція, здатність до інсайту (прозріння, раптового усвідомлення певної інформації чи досвіду), відкриття, продуктивного мислення);

- *практичний компонент*, який передбачає створення, передавання та упровадження результатів дослідження на практику.

Отже, основу дослідницької діяльності складають уміння виявляти проблему, формулювати гіпотезу, здійснювати добір й аналіз необхідних даних для дослідження, підбирати відповідні методи проведення дослідження та обробки даних, фіксувати проміжні та остаточні результати дослідження, проводити обговорення та інтерпретацію результатів дослідження, використовувати їх на практиці.

Готуючись до виконання курсової роботи, здобувач вищої освіти обирає тему із рекомендованого переліку. Тема повинна зацікавити, викликати прагнення глибоко вивчити її суть. Після визначення теми здобувач має отримати настановну консультацію у керівника курсової роботи. Під час консультації визначаються: загальні вимоги до проєкту (роботи), порядок його виконання, орієнтовний план, джерела, які підлягають вивченню, зміст та методика проведення конкретного обраного дослідження, визначаються терміни виконання етапів курсової роботи.

Етапи розробки курсової роботи:

1. Добір теми, консультація керівника.
2. Затвердження термінів виконання роботи.

3. Складання бібліографії з обраної проблеми.
4. Вивчення літературних джерел із теми дослідження.
5. Затвердження плану курсової роботи.
6. Опрацювання основних понять та термінів; формування наукового апарату.
7. Збір емпіричного матеріалу: проведення спостережень, опитування, тестування.
8. Підготовка першого варіанту дослідної роботи.
9. Консультація з керівником щодо отриманих результатів та подальшої роботи.
10. Внесення змін до плану та змісту роботи.
11. Оформлення остаточного варіанту курсової роботи.
12. Подача курсової роботи керівнику.

Для написання курсових робіт з методик початкового навчання проводять анкетування, опитування й обробку отриманих даних.

Здобуття вищої освіти передбачає сформованість умінь писемного мовлення – того виду мовленнєвої діяльності, який має на меті передавання інформації у письмовій формі за законами раціональної та ефективної організації мисленнєво-мовленнєвого процесу. Під час писемного мовлення в комплексі діють певні психологічні механізми:

- 1) механізм осмислення (усвідомлення) прочитаної або сприйнятої на слух, встановлення логічних зв'язків між відомим і новим;
- 2) механізм випереджувального синтезу (промовляння внутрішньою мовою кожного слова, яке записується; передбачення наступних слів і форм зв'язку між ними; уявлення подальшого розкриття змісту на рівні окремого речення, великих фрагментів висловлювання, а також у межах висловлювання (тексту) в цілому);
- 3) механізми пам'яті (насамперед оперативна пам'ять, оскільки при записуванні речень і тексту в цілому предмет висловлювання має постійно утримуватися в пам'яті), які служать засобом організації й збереження інформації.

Якість писемного мовлення безпосередньо залежить від ступеня сформованості зазначених психологічних механізмів.

Отже, потрібно навчитися оптимально організовувати та скеровувати свою мисленнєво-мовленнєву діяльність у процесі роботи з письмовим чи усним джерелом наукової інформації з метою подальшого її узагальнення та «згортання».

ОПИС СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота має містити:

- титульний аркуш;
- зміст роботи;
- вступ;
- основну частину (розділи та підрозділи);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки.

Оформлення титульного аркуша курсової роботи відповідає прикладу, наведеному в додатку (*Додаток А*).

Зміст розміщують на початку дослідної роботи (*Додаток Б*). Він має містити найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів, пунктів, якщо вони є і мають заголовок. Зокрема, вступу, висновків, додатків, списку використаних джерел та ін.

Вступ розкриває сутність і стан наукової розробки проблеми та її значущість, обґрунтування необхідності проведення дослідження, а також подають загальну характеристику курсової роботи в рекомендованій нижче послідовності (*Додаток В*). У вступі допускається непряме цитування (переказ, виклад думок автора своїми словами), при цьому слід точно передати думки автора.

Актуальність теми (обґрунтування). Актуальність та ступінь вивчення проблеми розкривається шляхом стислого аналізу наукових доробків учених з досліджуваних питань і порівняння існуючих розв'язків проблеми. На основі визначених суперечностей виділяється проблема, на розв'язання якої і будуть спрямовані нові дослідження. Суперечності виникають між соціальними потребами (попитом на наукові ідеї та рекомендації) і наявними засобами їх задоволення, які можуть давати наука і практика. З'ясувати основні суперечності чи невідповідності між досягнутим рівнем педагогічного знання і проблемами розвитку теорії і практики. Вони можуть бути зумовлені появою запитів практики, що потребують вироблення нових теоретичних знань. Виявити суперечності, що визначають проблему дослідження, буває важче за розв'язання самої проблеми.

Обґрунтовуючи актуальність, прикладних досліджень, насамперед беруть до уваги практичну потребу в **опрацюванні теми**, ступінь розв'язання визначеного питання в педагогічній практиці, прогнозований методичний ефект від упровадження одержаних результатів.

Проблема має бути відображена насамперед у темі дослідження, яка певною мірою показує рух від досягнутого наукою, від традиційного до нового. У формулюванні теми важливо відобразити об'єкт, предмет і мету (призначення дослідження, його адресат). Неправильне формулювання теми веде до довільного тлумачення проблеми і нерідко до стихійного збирання фактів. Типовими помилками дослідників-початківців є формулювання «безпроблемних» тем.

Мета дослідження полягає у встановленні, виявленні наукових фактів, формулюванні закономірностей, обґрунтуванні найбільш ефективних шляхів навчання і виховання. Тому в ній використовуються такі терміни: «дослідити», «визначити», «обґрунтувати», «виявити», «встановити», «довести», «перевірити», «розробити».

Мета розкриває те, що автор хоче визначити в процесі проведення досліджень (остаточну мету): встановити залежності між чинниками; визначити зв'язки між явищами; розробити умови для усунення недоліків; розкрити можливості удосконалення процесу; охарактеризувати обставини; простежити розвиток тощо.

Приклад. Тема курсової роботи «Розвиток пізнавальних інтересів учнів» досить широка. Визначення мети і завдань дає змогу визначити головні напрями у її вивченні. Мета дослідження може бути сформульована так: показати роль пізнавального інтересу в організації навчальної роботи учнів. Завдання: проаналізувати розвиток пізнавального інтересу в учнів (вказати клас) з предмета (вказати дисципліну); розкрити можливості конкретної теми курсу для розвитку пізнавального інтересу учнів.

Тоді предметом вивчення такого дослідження буде пізнавальний інтерес, а об'єктом – зміст і характер пізнавальної діяльності учнів. Однак за цією темою можна й інакше визначити мету і завдання курсового дослідження.

Завдання – це послідовні етапи дослідницької роботи, спрямовані на досягнення поставленої мети. Завдання повинні розкривати, конкретизувати мету дослідження і в загальному підсумку повинні бути адекватні цій меті.

Формулюючи завдання дослідження, потрібно не описувати дії, а пояснювати, з якою метою зроблено той чи інший крок і як це сприяє досягненню мети.

Приклад. Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми використання групової технології в освітньому процесі учнів початкових класів у психолого-педагогічних дослідженнях.

2. Уточнити основні положення групової навчальної діяльності учнів початкових класів.

3. Розглянути особливості методики проведення уроків на основі групової технології.

4. Виявити особливості застосування групової технології навчання на різних етапах уроку.

5. Встановити, чи є зв'язок між рівнем розвитку комунікаційних здібностей учнів початкових класів і використанням групової технології в освітньому процесі.

Об'єкт дослідження – це частина реальної дійсності, яка підлягає дослідженню, тобто процес або явище, що породжує проблемну ситуацію, і обране для її вивчення. Тобто це те, на що спрямований процес пізнання науковця, це процес або явище, у межах якого виникають проблеми (чи проблема) для вивчення. Визначити об'єкт курсового дослідження означає дати відповідь на запитання «що розглядається у дослідженні?».

Основними об'єктами педагогічних досліджень є діяльність учителів і учнів, педагогічні стосунки (між суб'єктом і об'єктом навчання та виховання, особистістю і колективом, навчанням і самоосвітою, вихованням і самовихованням), організація чи управління пізнавальною діяльністю учнів початкових класів, освітнім процесом.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта і конкретизує, що саме в об'єкті буде вивчатись. Предмет визначає аспект розгляду, дає уявлення про спосіб розгляду об'єкта дослідження, про те, які нові відношення, властивості, аспекти і функції об'єкта розкриваються. Інакше кажучи, об'єктом є те, що досліджується, а предметом, те, що в цьому об'єкті дістає наукове пояснення. В об'єкті, яким є розумовий розвиток учнів у ході навчання, може виділятися такий предмет: дослідницький і евристичний методи навчання як засіб розумового розвитку учнів або дидактична чи методична система вправ (комплекс вправ) для розумового розвитку дітей. В об'єкті, яким є процес навчання майбутніх учителів, можна виділити в ролі предмета формування у здобувачів комунікативних умінь на основі дослідження творів дитячої літератури сучасних авторів. В об'єкті дослідження – процес розвитку творчих здібностей учнів початкових класів, предмет дослідження – застосування ігрової технології як форми організації навчальної діяльності та розвитку творчих здібностей учнів початкових класів.

Предметом дослідження можуть бути мета освіти, прогнозування, зміст, форми і методи організації й проведення педагогічного процесу,

характеристики діяльності учня й учителя, суперечності в освітньому процесі, шляхи його вдосконалення, характер педагогічних вимог, впливів, педагогічні умови, особливості, тенденції розвитку освітніх явищ і процесів, різні види педагогічних ситуацій.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага автора курсової роботи.

Гіпотеза дослідження – це припущення, яке є відповіддю на поставлену проблему наукового дослідження. Гіпотеза передбачає шляхи розв'язання основного питання і тому вона потребує перевірки. Під час проведення дослідження може перевірятись не один, а декілька варіантів припущень (гіпотез). У таких випадках існує більша вірогідність одержання позитивних результатів.

В окремих роботах гіпотеза може бути відсутня.

Методи дослідження. У курсовій роботі подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Щоб отримати достовірні результати, рекомендується використовувати різноманітні методи. При проведенні психолого-педагогічних досліджень частіше використовуються такі методи:

- *теоретичні:* індукція та дедукція, аналіз і синтез; порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація, систематизація; узагальнення, формалізація, моделювання: наочно-образні, вербальні, знакові (символічні) та математичні (перфокарти, графіки) та інші моделі;
- *емпіричні методи:* педагогічне спостереження; усне опитування: бесіда, інтерв'ю; письмове опитування: анкетування, тестування, рейтинг; педагогічний експеримент, узагальнення незалежних характеристик, аналіз документів і продуктів діяльності, узагальнення передового педагогічного досвіду.

Остаточне редагування вступу здійснюється після написання курсового проєкту повністю. Зразок вступу подано у *Додатку В*.

Основна частина роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ починають з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів дослідження. У кінці кожного розділу формулюються висновки зі стислим викладом результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

Перший розділ присвячується, як правило, теоретичному обґрунтуванню питання. Назва розділу має відображати сутність проблеми. Не допускається називати його загальним визначенням «Теоретична частина», «Теоретичний розділ», «Теоретичне обґрунтування» та ін. Він як звично повинен містити 2 підрозділи.

Невід’ємна частина першого розділу – огляд наукових джерел з досліджуваної проблеми. В огляді літератури окреслюють основні етапи розвитку наукової думки з обраної теми стисло, стисло аналізують праці дослідників, різні погляди, називають питання, що залишились невирішеними і так визначають місце курсової роботи у розв’язанні проблеми.

У другому розділі обґрунтовують вибір напряму досліджень, розробляють загальну методику впровадження, наводять методи вирішення завдань (вивчення окремих тем, виховання окремих рис особистості тощо) та, в разі необхідності, їх порівняльні оцінки. Тобто, в основу розділу покладається опис методик та практики роботи з проблеми. Не допускається називати розділ «Практична частина» чи «Експериментальна...». В розділі описуються результати спостережень, методики вивчення окремих понять, тем, результати анкетувань, бесід тощо; проводиться їх аналіз, а також узагальнюються практичні висновки і рекомендації. Як правило містить 2 підрозділи. Здобувач має висвітлити те нове, що він вносить у розробку проблеми, порівняти його із даними інших дослідників та практиків. Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

Примітка: науковий етикет вимагає точне відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст. Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців у цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Цитата береться в лапки й обов’язково має посилання на джерело із зазначеним номером сторінки. Текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Цитати наводять: для підтвердження власних аргументів; як посилання на авторитетне джерело; для критичного аналізу того чи того твердження. В інших випадках краще робити непряме цитування.

На завершення робиться загальний висновок зі всієї теми на основі теоретичних висновків і даних експерименту, визначаються шляхи вдосконалення цього аспекту в практиці роботи ЗЗСО.

ОФОРМЛЕННЯ ВИСНОВКІВ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ

Висновок – це остаточна думка про що-небудь, логічний підсумок, зроблений на основі спостережень, міркувань або розгляду певних фактів. Це форма мислення, за допомогою якої з одного або кількох суджень виводиться нове судження, що містить у собі нове знання.

У висновках стисло викладають найважливіші результати, одержані в роботі. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан вивчення проблеми. Далі викладаються результати дослідження, які базуються на висновках до кожного розділу. Найзручніше формулювати висновки відповідно до поставлених завдань. У висновках необхідно наголосити на ефективності пропонованих у курсовій роботі ідей, викласти рекомендації щодо їх використання (*Додаток Г*).

У висновках рекомендовано вживання слів чи сполучення слів: «отже», «доведено», «установлено», «можемо стверджувати», «тож бачимо, що..», «резюмуємо:..», «з'ясовано», «визначено», «розкрито», «підсумувавши вищевикладене, ми...».

Отже, коли накопичено й опрацьовано основний матеріал для дослідної роботи, відбувається: написання вступу; формування висновків та рекомендацій; оформлення списку використаної літератури та додатків; подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові; усунення зауважень, урахування рекомендацій наукового керівника; доопрацювання роботи з урахуванням рекомендацій, остаточне редагування тексту, підготовка до захисту.

Короткий термінологічний довідник:

Аргументація – це вид інтелектуальної діяльності, під час якої формується переконання в істинності або хибності довільного положення, а також визначається його оцінка та доцільність як для самого автора, так і для аудиторії. Аргумент – це думка, істинність якої уже встановлена раніше, і яка може бути використана для обґрунтування істинності довільного положення. До аргументів належать: факти дійсності; закони; аксіоми; дефініції; раніше доведені положення.

Компонентом, який представляє логіку в аргументації, є обґрунтування. *Обґрунтування* – це перехід від деякого фрагменту знання як вихідного (основи, підстави) до наступного фрагменту знання як наслідку. Інакше кажучи, обґрунтування – це перенесення засобами логіки таких характеристик основи, як істинність, аподиктичність, достовірність тощо на обґрунтовуване. Процес обґрунтування реалізується через:

доведення, спростування, пояснення, передбачення, інтерпретацію та їх різноманітні модифікації. Кожен вид обґрунтування наділяє обґрунтоване (положення, яке ми обґрунтовуємо) відповідними характеристиками: доведення – достовірністю, пояснення – аподиктичністю, інтерпретація – репрезентативністю тощо. Водночас основа, з якою зіставляється положення, що потребує обґрунтування, – це не тільки знання, істинність якого не викликає сумніву, але це ще й відповідні логічні правила, що реалізують конкретний вид обґрунтування (доведення, пояснення тощо) і забезпечують перенесення відповідної характеристики з основи на обґрунтоване.

Доведення та спростування є важливими складовими частинами аргументації, але не вичерпують її змісту. Під час аргументації не лише доводять тезу, або спростовують антитезу, а й формують переконання в істинності тези чи хибності антитези. Доведення ж не завжди має на меті переконання. Крім того, під час аргументації ще й відбувається оцінка тези та аргументів для обґрунтування доцільності прийняття тези, що доводиться. Доведенням називають: 1) факти, за допомогою яких встановлюється істинність певного положення; 2) джерела доказів, наприклад архіви, оповіді очевидців, мемуари тощо; 3) логічну процедуру, під час якої встановлюється істинність певного положення за допомогою положень, істинність яких уже встановлено раніше та не викликає сумніву.

Судження – це думка, в якій через зв'язок понять стверджується або заперечується будь-що. Судження виражається мовою у вигляді речення. Судження поділяють за такими ознаками: якість, кількість, відношення. За якістю судження бувають позитивні й негативні; за кількістю – загальні, часткові й поодинокі; за відношенням – категоричні, умовні й роздільні. До судження про предмет або явище людина може дійти або шляхом безпосереднього спостереження якогось факту, або через умовивід.

Умовивід – це процес мислення, що складається з послідовності двох або декількох міркувань, у результаті яких виникає нове судження. Часто умовивід називається висновком, через який стає можливим перехід від думки до дії, тобто практики. Умовиводи поділяють на дві категорії: дедуктивні й індуктивні. Дедуктивні умовиводи – це виведення критерій випадку з якого-небудь загального положення, а індуктивні умовиводи – це коли на основі окремих випадків приходять до загального положення.

УКЛАДАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бібліографічний апарат – це ключ до використаних здобувачем джерел. Крім того, він певною мірою відбиває наукову етику і культуру. Саме з нього можна зробити висновок про ступінь ознайомлення студента з наявною літературою за досліджуваною проблемою. Бібліографічний апарат курсової роботи складається з бібліографічного списку і бібліографічних посилань, які оформлюються відповідно до чинних стандартів.

Список використаних джерел є обов'язковим елементом дослідної роботи. Змістовність списку дає уявлення про те, наскільки глибоко здобувач зумів вивчити стан досліджуваної проблеми та володіє предметом дослідження. Завдяки включеного у курсову роботу списку літературних

джерел стає можливим скоротити деякі цитовані матеріали та виклад окремих положень у тексті.

В Україні діють два затверджені Національні стандарти, що відповідають за оформлення бібліографічної інформації в науковій роботі.

ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання». Це регламентуючий документ для оформлення бібліографічних списків, списків використаної літератури, списків літератури в наукових роботах тощо.

ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Цей стандарт є регламентуючим документом для оформлення бібліографічних посилань та бібліографічних списків посилань у наукових роботах. Він установлює види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання й розміщення в документах. Стандарт поширюється на бібліографічні посилання в опублікованих і неопублікованих документах незалежно від носія інформації. «Список використаної літератури» (як частини довідкового апарату) наводять у формі бібліографічного запису (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006).

Згідно із наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (zareestrovano в Мін'юсті 3 лютого 2017 р. № 155/30023) МОН України спростило вимоги до оформлення списку використаних джерел. Зокрема, на вибір можна використовувати Національний стандарт України «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015» або один із стилів, віднесених до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій, які є загальноновживаними в зарубіжній практиці оформлення наукових робіт.

У списку використаних джерел подається перелік підручників, посібників, статей із журналів, брошур, довідників, інтернет-посилань тощо, що використовувались під час виконання роботи (не менше 20 найменувань з педагогіки, фахових методик), який укладається відповідно до вимог оформлення списку бібліографічних джерел.

Список джерел виконують в алфавітному порядку.

Елементи бібліографічного опису відокремлюють умовними розділовими знаками: крапкою (.), двома крапками (:), комою (,) тощо.

У бібліографічних описах застосовують деякі чітко визначені скорочення. Застосовувати довільні скорочення слів не допускається.

Узагальнено бібліографічний опис книги містить відомості про автора (чи авторів), назву видання, його характер і призначення, місце видання

(місто, видавництво або установа, що здійснили видання), рік видання, кількість сторінок.

Відомості про автора (чи авторів) це його прізвище (у називному відмінку) та ініціали: Савченко В. П.

Назву видання вказують у такому вигляді й послідовності, як і на його титульній сторінці. Скорочувати слова у назві не дозволяється. У додаткових елементах бібліографічного опису застосовують уніфіковані скорочення (їх буде наведено у конкретних прикладах бібліографічних описів далі).

Назву видання доповнюють деякими додатковими відомостями про нього (у разі потреби), які характеризують його тип (монографія, довідник, навчальний чи методичний посібник тощо), призначення (для якої категорії читачів призначене – школярі, студенти, викладачі та ін.), відомості про офіційний характер видання, про те, що його перекладено з іншої мови тощо. Перед першими відомостями цієї групи ставлять дві крапки (:).

Коли книгу написано колективом із трьох і більше авторів. Перед відомостями про автор(ів), редактор(ів) та упорядник(ів) ставлять умовний розділовий знак у вигляді похилої лінії (/). Також похила лінія застосовується, коли сам автор є упорядником.

Відомості про повторність видання наводять в уніфікованій формі незалежно від того, як вказано у самому виданні. Спочатку арабськими цифрами вказують порядковий номер видання, і далі додається відмінкове закінчення, наприклад: 3-є випр. і доп. вид.

Місце видання, тобто місто, у якому знаходиться видавництво або установа, що здійснила видання, вказують повністю у називному відмінку.

Назву видавництва або установи, що здійснила видання наводять у називному відмінку, стисло, так, як це зроблено у самому виданні. Між попереднім елементом опису і назвою видавництва ставлять дві крапки. Назву видавництва у лапки не беруть, наприклад: Київ : Генеза.

Рік видання завжди вказують арабськими цифрами (без буквених позначень) і відокремлюють від попереднього елемента комою.

Кількість сторінок дає уявлення про обсяг друкованої праці. Вказують кількість сторінок арабськими цифрами з додаванням позначення одиниці підрахунку: «с» (сторінки).

Бібліографічний опис книги 1–3 авторів включає прізвища та ініціали автора (ів), назву книги, відомості, що уточнюють зміст, призначення та повторність видання книги, місце видання, рік видання і кількість сторінок у книзі.

У кожному конкретному виданні елементи бібліографічного опису конкретизуються і мають деякі специфічні особливості.

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел

Згідно з ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	КНИГИ
один автор	Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для вузів. Київ : Генеза, 2002. 368 с. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 208 с. Сорочинська Т. А. Професійна підготовка вчителя на Рівненщині в контексті освітніх реформ 1939–1964 рр.: монографія. Рівне: видавець О. Зень, 2021. 234 с.
два чи три автора	Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с. Коваль Г. П., Суржук Т. Б. Методика читання: Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 280 с.
за редакцією	Філософія освіти: навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Знання, 2005. 767 с. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті. / за ред. С. О. Сисоевої. Київ : ВПОЛ, 2001. 502 с. Методичний poradник «Я досліджую світ. Я у світі»: навч.-метод. посіб. / Упоряд. Л. І. Іванова. Рівне : видавець О. Зень, 2020. 112 с.
дисертації, автореферати дисертацій	Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис...д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1999. 38 с.
словники	Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 421с. Енциклопедія освіти / НАПН України ; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
	ЧАСТИНА ВИДАННЯ
розділ книги	Торбіна Т. Професійно значущі якості особистості сучасного фахівця. <i>Проблеми підготовки сучасного вчителя</i> . Київ, 2012. С. 76–81. Марусинець М. М. Професійна рефлексія як чинник самовдосконалення особистості майбутнього педагога. <i>Педагогічний дискурс</i> . 2010. Вип. 8. С. 115–118.
тези доповідей, матеріали конференцій	Сорочинська Т. А. A new type of leaders in education. <i>The IV International Scientific and Practical Conference «Actual problems of practice and science and methods of their solution»</i> , 2022. Milan, Italy. p. 450–452.
статті	Сорочинська Т. А. «Ідеал учителя: порівняння освітніх ідей

періодичних видань	радянського періоду і сучасності». <i>Науково-методичний журнал «Нова педагогічна думка», №2 (106), 2021. С.12–15.</i>
ЕЛЕКТРОННІ ДЖЕРЕЛА	
книги	Петренко О. Б. Практика впровадження гендерного підходу в освіту й виховання. Гендерні дослідження : прикладні аспекти : монографія. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2013. 448с. URL: (дата звернення: 16.01.2023).
законодавчі документи	Закон України № 2145-VIII «Про освіту». 2017, № 38–39, ст. 380. URL: https://urst.com.ua/act/pro_osvitu (дата звернення: 16.01.2023).
програми	Навчальні програми для 1–4 класів. Програми НУШ. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli (дата звернення: 16.01.2023).
матеріали лекцій	Цілі та цінності освіти. <i>Філософія освіти</i> . Лекція 3. (2016). Київський університет ім. Б. Грінченко. URL: https://studfile.net/preview/5110216/ (дата звернення: 16.01.2023). Педагогічна культура її компоненти. <i>Шляхи та засоби розвитку педагогічної культури</i> . (2016). Київський національний університет ім. Т. Шевченко. URL: https://studfile.net/preview/5768505/page:14/ (дата звернення: 16.01.2023).

ПРЕДСТАВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ У ДОДАТКАХ

У додатках вміщують матеріал, який:

– є необхідним для повноти курсової роботи, але включення його до основної частини наукової роботи може змінити впорядковане і логічне уявлення про дослідження;

– через великий обсяг, специфіку викладання або форму подання не може бути внесений до основної частини.

Додатки містять допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття кваліфікаційної роботи:

- 1) методики, які були апробовані в процесі виконання дослідної роботи;
- 2) таблиці, схеми, малюнки;
- 3) анкети і опитувальники;
- 4) конспекти уроків;
- 5) зразки документів, наказів, тощо;
- 6) практичні рекомендації;
- 7) розрахунки, різноманітні зразки технологічні картки, малюнки тощо;
- 8) наочність до уроків тощо.

Додатки оформлюють на наступних сторінках кваліфікаційної роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки.

Додатки позначаються не цифрами, а літерами: Додаток А, Додаток Б, Додаток В, Додаток Д (за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь,) у *верхній центральній частині листка*.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Робота виконується на одній сторінці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм). Текст набирається шрифтом Times New Roman 14, між рядками інтервал – 1,5 (30 рядків на сторінку). Поля таких розмірів: ліве – 25 мм, праве – 15мм, верхнє і нижнє – 20 мм. Обсяг курсової роботи близько 30 сторінок.

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами без знака №. Титульний аркуш – перша сторінка курсової роботи, яку не нумерують. На наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Кожен розділ слід починати з нової сторінки, відстань між підрозділами, між заголовком і текстом має становити 1 рядок. Нумерація сторінок, розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів, рисунків, таблиць подається арабськими цифрами, додатків – великими українськими літерами. Такі структурні частини, як зміст, вступ, висновки, список використаних джерел, додатки не мають порядкового номера у змісті роботи. Звертаємо увагу на те, що нумерація сторінок у додатках не проводиться.

Заголовки структурних частин курсової роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами симетрично до тексту.

Номери розділів проставляються арабськими цифрами, після яких крапка не ставиться (РОЗДІЛ 1).

Назва розділу друкується у наступному рядку від межі лівого берега аркуша (тобто починається не після номера розділу, а під словом «РОЗДІЛ»).

Номер підрозділу є складним і складається з номера розділу в межах роботи і порядкового номера підрозділу в межах розділу, які між собою розділяються крапкою. Наприклад 1.1. (перший підрозділ першого розділу), 1.2. (другий підрозділ першого розділу), 2.1. (перший підрозділ другого розділу), 2.2. (другий підрозділ другого розділу) тощо.

Номер підрозділу починається від межі лівого поля, після номера ставиться крапка. У цьому ж рядку після крапки з великої літери рядковими літерами звичайним шрифтом друкується назва підрозділу.

Текст кожного РОЗДІЛУ починається з нового аркуша. Текст нового підрозділу продовжується на тій самій сторінці, що закінчився попередній підрозділ, якщо відстань до кінця сторінки більша, ніж 6 рядків. Новий підрозділ доцільно перенести на іншу сторінку, якщо відстань до кінця сторінки складає менше 6 рядків,

Крапка після назв структурних частин роботи не ставиться. Відстань між назвою розділу та текстом чи назвою підрозділу повинна складати 2 інтервали. Відстань між назвою підрозділу та текстом не містить інтервалів, а відстань між текстом попереднього підрозділу та назвою наступного підрозділу – двом інтервалам.

Ілюстрації

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, діаграми, карти) необхідно подавати в кваліфікаційній роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Підпис під ілюстрацією звичайно має чотири основних елементи:

- 1) найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис.»;
- 2) порядковий номер ілюстрації, який вказується без знаку номера арабськими цифрами;
- 3) тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного;
- 4) експлікацію, яка будується так: деталі сюжету позначають цифрами, які виносять у підпис, супроводжуючи їх текстом. Треба зазначити що експлікація не замінює загального найменування сюжету, а лише пояснює його.

Приклад: Рис. 1.24. – Система освіти в Україні: 1- дошкільна освіта; 2- загальна середня освіта; 3- професійно-технічна освіта; 4 - вища освіта.

Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації.

Ілюстрації виконують чорним кольором.

Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься у підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу в круглих дужках «(рис.3.1.)» або зворот типу «.....як це видно з рис.3.1.» або «.....як це показано на рис.3.1.».

Таблиці

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді **таблиць**. Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці.

Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться у додатках. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад, таблиця 2.1 – перша таблиця другого розділу. Назва таблиці та її номер записуються над таблицею. Наприклад:

Таблиця 2.1

Назва

Назва таблиці має бути стислою і відбивати зміст таблиці. Якщо рядки або графи таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну частину під одною поруч, або переносять частину таблиці на наступну сторінку.

Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. В кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки і підзаголовки граф вказують в однині.

Таблицю, малюнок або креслення, розміри якого більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках.

Відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)» під час написання наукової роботи здобувач зобов'язаний оформлювати **посилання** на кожен цитату, наслідувану думку, приклад того чи іншого автора, у якого їх запозичено, ті ідеї чи висновки, на підставі яких розробляють проблеми чи розв'язують завдання, поставлені у статті, монографії тощо. Це дає змогу відшукати потрібний документ і перевірити точність зазначених відомостей, з'ясувати інформацію, обставини, контекст.

Посилання в тексті на літературне джерело оформляють у квадратних дужках, де першою цифрою позначають номер літературного джерела у

списку використаних джерел, а другою – сторінку, з якої запозичено цитату, наприклад: [15, с. 257].

Під час огляду літератури з досліджуваної проблеми може застосовуватися посилання на все джерело, декілька джерел. Наприклад: [12]; на думку І. Вихованця [42; 44; 46]; «У працях [1–5]».

Посилання бажано робити на останні видання публікацій, на більш ранні видання – лише в тих випадках, коли праці, у яких міститься необхідний матеріал, не перевидавалися. Покликання на ілюстрації, таблиці або формули, використані в дослідженні, вказують відповідно до їх порядкового номера. Наприклад: «рис. 1.1.», «див. табл. 1.1.», «у формулі 1.1.» тощо.

Відсутність посилань – підстава говорити про **плагіат**, а їх наявність визначає етику дослідника. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, викладений автором.

Академічна доброчесність

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час провадження наукового дослідження з метою забезпечення довіри до результатів наукових досягнень.

У РДГУ дотримання академічної доброчесності регламентоване «Положенням про академічну доброчесність у Рівненському державному гуманітарному університеті».

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- ***академічний плагіат*** – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства;

- *самоплагіат* – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- *фабрикація* – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- *фальсифікація* – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.

ЗАХИСТ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

До захисту допускаються здобувачі вищої освіти, які в повному обсязі виконали завдання курсової роботи і мають рецензію керівника, що є основою для оцінювання роботи.

Курсова робота здається керівнику для перевірки та рецензування за три тижні до запланованого захисту. Не пізніше, ніж за 10 днів до захисту, рецензована дослідна робота подається керівнику.

Комісія із захисту курсових робіт у визначений термін заслуховує повідомлення здобувачів основних положень роботи (до 10 хвилин), після чого студент дає відповіді на запитання членів комісії (загалом захист не може перевищувати 20 хвилин). Захист курсової роботи за бажанням здобувача може супроводжуватися презентацією (наочна демонстрація результатів дослідження). Вона застосовується з метою проінформувати чи переконати когось. Презентація може містити три компоненти: промова доповідача: те, що доповідач розповідає; слайди: те, що бачить аудиторія на екрані; роздаткові матеріали: те, що роздається кожному в аудиторії окремо, і містить деталі інформації що презентується.

Під час оцінювання курсових робіт враховуються відповідність змісту роботи темі, меті і завданням, що визначались у вступі, новизна теми, якість оформлення курсової роботи.

Критерії оцінювання курсової роботи

- самостійність виконання;
- логічність та деталізація плану;
- повнота й глибина розкриття теми;
- наявність ілюстрацій (таблиць, рисунків, схем);
- кількість використаних джерел (не менше десяти);
- використання цифрової інформації та відображення практичного досвіду;
- наявність конкретних пропозицій;
- якість оформлення.

Розподіл балів, які отримують студенти за курсову роботу

Пояснювальна записка (вступ)	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума балів
до 50	до 20	до 30	100

Критерії оцінки курсової роботи

Оцінку *«відмінно»* отримує здобувач вищої освіти, робота якого оформлена відповідно до вимог; зміст курсової роботи у повному обсязі відповідає темі та визначеній меті; у роботі містяться елементи наукового пошуку в теоретичному аспекті на основі опрацювання достатньої кількості наукової літератури; практичний результат обраної теми свідчить про вміння студента систематизувати зібраний матеріал, робити висновки про позитивні і негативні моменти; здобувач вільно володіє спеціальними термінами, не робить граматичних помилок.

Оцінку *«добре»* отримує здобувач, робота якого оформлена відповідно до вимог; зміст роботи в повному обсязі відповідає темі та визначеній меті, але є незначні недоліки методичного або стилістичного характеру. Під час захисту студент дає правильні відповіді, але недостатньо аргументовані.

Оцінку *«задовільно»* отримує здобувач, курсова робота якого розкриває теоретичні питання недостатньо повно, містить мало документів наукового дослідження, аналіз зроблено поверхово; висновки аргументовано недостатньо переконливо, робота оформлена неохайно.

Оцінку *«незадовільно»* виставляють здобувачу, якщо курсова робота виконано не в повному обсязі та з відхиленнями від завдання; оформлена без врахування встановлених вимог; мають місце суттєві помилки, які є причиною повернення курсової роботи на доопрацювання; студент слабо володіє мовою викладу матеріалу.

Вимоги до розробки презентації

Презентація як демонстрація основних результатів дослідження має містити орієнтовно 10–14 слайдів, з яких – титульний слайд, план (розробки презентації) розгляду пропонованої проблеми дослідження, чітку структуру та логіку викладу інформативного матеріалу з використанням схем, таблиць, діаграм тощо (яких може і не бути відображено у дослідній роботі), вислови (цитати) відомих педагогів-новаторів, вчителів-методистів.

МЕТОДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Для дослідників-початківців дуже важливо мати уявлення про методологію та методи наукової творчості, оскільки саме на перших кроках оволодіння навичками наукової роботи найбільше виникає запитань методологічного характеру.

Методи дослідження в педагогіці – це прийоми, процедури й операції емпіричного та теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності.

Методи вибираються дослідником, зважаючи на загальний задум, концепцію дослідження, уявлення про сутність і структуру досліджуваного явища, цілей і завдань.

Успіх наукового дослідження значною мірою залежить від уміння науковця вибрати найрезультативніші методи дослідження, оскільки саме вони дають можливість досягти поставленої у роботі мети.

Методи дослідження – це методи отримання достовірних знань, досягнення конкретних наукових результатів.

Найбільш загальним є поділ методів на дві групи: емпіричні й теоретичні.

Емпіричні методи використовують для нагромадження фактичного матеріалу з досліджуваної проблеми. Вони слугують для фіксації явищ, їх опису, виявлення помітних зв'язків між досліджуваними явищами та процесами. Нині в науковій літературі емпіричні методи поділяють на дві групи:

1) робочі, часткові методи, до яких належать: вивчення літератури, документів і результатів діяльності; спостереження, опитування (усне і письмове); метод експертних оцінок; тестування;

2) комплексні, загальні методи, які будуються на основі використання одного чи кількох часткових методів: обстеження, моніторинг, вивчення результатів діяльності учнів, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, дослідна педагогічна робота, педагогічний експеримент.

На емпіричному рівні дослідження використовуються такі методи, які безпосередньо пов'язані з практикою (спостереження, вивчення передового досвіду, експеримент) і дають змогу нагромадити, зафіксувати, класифікувати й узагальнити отриманий практичний матеріал.

Теоретичні методи спрямовані на створення теоретичних узагальнень та формулювань закономірностей досліджуваних явищ. На теоретичному рівні пізнання використовують методи абстракції, конкретизації, аналізу, синтезу, порівняння, які дозволяють пояснити, інтерпретувати отримані

практичні знання, тому що головна функція науки – пояснення. Відмінності між двома групами методів є, але вони відносні. Емпіричне пізнання неможливе без теоретичного, без понять, теорій і гіпотез. Водночас теорія, навіть найбільш абстрактна, завжди базується на практиці.

Відповідно до логіки педагогічного дослідження методи іноді поділяють на такі три основні групи:

- методи нагромадження фактів, призначені для збирання емпіричних даних (вивчення літературних джерел, документів та продуктів діяльності, спостереження, опитування тощо);

- методи узагальнення та осмислення зібраних фактів – аналіз і синтез, порівняння та аналогія, моделювання тощо;

- методи перевірки й уточнення положень і попередніх висновків – експериментальна робота як сукупність методів.

Педагогіка та психологія використовують методи гуманітарних та природничих наук: теоретичні, емпіричні й математичні.

Теоретичні методи досліджень: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, порівняння, моделювання.

Емпіричні методи досліджень: спостереження, анкетування, бесіда, експеримент, інтерв'ю, соціометрія, вивчення документації.

Математичні методи досліджень: реєстрація, ранжирування, шкалювання, моделювання.

Вивчення наукової літератури, робота із літературними джерелами. Не можна розпочинати дослідження, не вивчивши, що зроблено в науці з цього питання на сьогодні. Важливим є відбір найбільш цінних джерел. Треба не просто читати статті і монографії, а посилено розмірковувати над текстами.

Вивчаючи літературу, присвячену тому чи тому педагогічному явищу, необхідно знайти в ній відповіді на такі питання: як різні автори описують сутність явища; ознаки, властивості, характеристики явища; дефініції (визначення, терміни); типології, класифікації; функції; місце в навчанні (вихованні); особливості застосування в початковій школі, невивчені питання. У зв'язку з цим необхідно здійснювати аналіз різних позицій підходів, їх порівняння, узагальнення, критику – тільки тоді сучасний стан проблеми буде видно в усій повноті, а всебічне знання питання дасть змогу вичленувати ті його аспекти, які варто досліджувати далі.

Метод контент-аналізу – метод якісно-кількісного аналізу змісту тексту з метою виявлення або вимірювання різних фактів і тенденцій, відображених у них. Сутність його полягає в алгоритмізованому

виокремленні в тексті певних елементів змісту згідно з метою та завданнями дослідження, класифікації виокремлених елементів відповідно до концептуальної схеми, їх підрахунку і кількісного представлення результатів. Завдяки цьому вдається уникнути суб'єктивізму у вивченні педагогічної реальності; аналізувати, систематизувати й узагальнювати значну кількість документів.

Потенційними об'єктами контент-аналізу можуть бути різноманітні документальні джерела, які містять текст: книги, періодичні видання, промови, нормативні документи, програми тощо. Його використання є доцільним, якщо потрібен високий ступінь точності, об'єктивності аналізу матеріалу або якщо цей матеріал значний за обсягом і не систематизований.

Метод спостереження. Наукове спостереження розуміють як спеціально організоване сприйняття об'єкта, процесу чи явища в природних умовах. Наукове спостереження суттєво відрізняється від повсякденного життєвого. Головні відмінності такі:

- а) визначають завдання, виділяють об'єкти, розробляють схему спостереження;
- б) результати обов'язково фіксують;
- в) отримані дані опрацьовують.

Наукове спостереження вимагає постановки чіткої мети і планування. Заздалегідь визначається, які саме психічні або педагогічні процеси і явища будуть цікавити спостерігача, за якими зовнішніми виявами їх можна простежити, в яких умовах буде відбуватися спостереження і як передбачається фіксувати його результати. Спостереження має бути цілеспрямованим.

Спостереження найчастіше використовують на початкових етапах дослідження разом з іншими методами.

Метод бесіди – діалог дослідника з досліджуваним за задалегідь розробленою програмою. Педагогічна бесіда як метод дослідження відрізняється цілеспрямованими спробами дослідника проникнути у внутрішній світ співрозмовника, виявити причини тих чи тих вчинків. Бесіда – складний і не завжди надійний метод, тому часто використовується як додатковий.

Метод анкетування – письмове опитування. Воно більш продуктивне, документальне, гнучке за можливістю отримання й опрацювання інформації. Учені вважають анкету досить активним методом вивчення дітей. Відомо три типи анкет.

Відкрита анкета містить питання без супроводжувальних готових відповідей на вибір досліджуваного.

Анкети закритого типу побудовані так, що на кожні питання даються готові для вибору респондента відповіді.

Змішане анкетування – анкети містять елементи відкритих і закритих анкет.

Анкетування використовується з метою отримання таких даних, які дослідник не може отримати іншим шляхом.

Метод тестування. Тестування – це особливий вид експериментального дослідження, спеціальне завдання або система завдань. Випробовуваний виконує завдання, час виконання якого зазвичай фіксують. Тести використовують у разі дослідження здібностей, рівня розумового розвитку, навичок, рівня засвоєння знань, а також у вивченні індивідуальних особливостей перебігу психічних процесів.

Тестове дослідження має порівняно просту процедуру, нетривале, проводиться без складних технічних пристосувань, потребує простого оснащення (часто це бланк із текстами задач). Результат проходження тесту допускає кількісне вираження і у такий спосіб відкриває можливості для математичної обробки.

Найбільш прийнятним для курсової роботи є **метод вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду**, оскільки під час перших кроків до дослідницької роботи він дає змогу без додаткового експерименту побачити та описати знахідки в роботі вчителя і в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.

Вивчення та узагальнення досвіду педагога або колективу вчителів здійснюється за такими основними критеріями:

- актуальність і перспективність;
- висока результативність, стабільність показників, оптимальність;
- наукова обґрунтованість, вірність основним принципам, законам педагогічної діяльності;
- наявність елементів новизни й оригінальності.

Вивчається педагогічний досвід у динаміці його розвитку за такою методикою:

- вивчення системи роботи вчителя;
- бесіди з носієм досвіду з метою виявлення індивідуальних педагогічних елементів;
- вивчення педагогічної документації (позаурочних планів, індивідуального плану самоосвітньої діяльності тощо);

– здійснення моніторингу навчальних досягнень учнів.

Експеримент належить до основних методів дослідження в педагогічній науці і має творчий характер. Експеримент дає можливість здобувати нові знання щодо взаємозв'язку, взаємозалежності умов навчання і прогнозування результатів.

Залежно від етапу дослідження розрізняють два **види експерименту**:

– *констатувальний експеримент* допомагає зібрати відомості про вихідний рівень сформованості знань, способів діяльності, пізнавальних здібностей тощо;

– *формувальний експеримент*: цілеспрямовано змінюють умови навчання відповідно до мети і завдань, а потім вивчають те, що відбувається під впливом цих змін.

Педагогічний експеримент передбачає:

- 1) цілеспрямоване відокремлення досліджуваного явища від інших;
- 2) активну позицію дослідника під час втілення інновацій у педагогічному процесі;
- 3) контрольований педагогічний вплив на учнів;
- 4) наявність умов, за яких досліджуване явище піддається обліку;
- 5) повтор педагогічних явищ в приблизно одних і тих самих умовах стільки разів, скільки необхідно для перевірки експерименту.

Педагогічний експеримент повинен відповідати певним критеріям науковості:

- привнесення в педагогічний процес нового з метою отримання бажаного результату;
- забезпечення умов, що дозволяють виявити залежність між педагогічним впливом і його результатом;
- документальна фіксація та достатньо повний облік параметрів (показників) досліджуваних явищ і процесів;
- забезпечення обґрунтованості та достовірності висновків.

Є загальні вимоги до проведення науково-педагогічного експерименту:

1. Наявність педагогічного колективу, що має готовність і бажання до експериментальної роботи та впровадження у практику інновацій.
2. Наявність в експериментатора передбачення, яке спрямоване на отримання нового результату, що сприятиме підвищенню ефективності педагогічного процесу.
3. Забезпечення педагогічного процесу всім необхідним для регулювання педагогічних впливів та фіксації їх наслідків.

4. Дотримання правила не нашкодити здоров'ю дитини, її розвитку, виконання вимог, які висуваються навчальним планом та програмою.

5. Прагнення до наукової чесності, добросовісності у зборі та інтерпретації фактів, достовірності в формулюванні висновків.

6. Доброзичливе ставлення до дітей та встановлення стосунків довіри з адміністрацією, батьками та дітьми з метою забезпечення атмосфери творчості, взаємодопомоги для ефективного проведення експерименту.

Математична обробка даних дослідження. Можна виокремити етапи математичної обробки даних дослідження. Вибір математичного апарату обмірковується та визначається ще на початкових етапах дослідження.

Можна виокремити первинні та вторинні методи статистичного аналізу. Первинні методи дають можливість отримати показники, що безпосередньо характеризують результати вимірювань, здійснених під час педагогічного експерименту. Статистична обробка на цьому етапі передбачає ранжування, шкалювання, що дає можливість систематизувати дані відповідно до рівнів – високого, низького, середнього тощо. Крім того, характеризують параметри отриманого розподілу випадкових величин – вибіркове середнє, вибіркору дисперсію, моду, медіану, а також його вид, форму, тип (наприклад, нормальний розподіл) тощо.

Реєстрація – це метод виявлення наявності конкретної якості у кожного члена групи і загального підрахунку кількості тих, у кого ця якість є або немає (наприклад, кількість встигаючих і невстигаючих).

Ранжування (або метод рангової оцінки) передбачає розміщення зібраних даних у визначеній послідовності, звичайно в порядку спаду або зростання показників, і відповідно визначення місця в цьому ряду кожного із досліджуваних (наприклад, складання списку учнів залежно від кількості пропущених уроків).

Шкалювання як кількісний метод дослідження дає можливість увести цифрові показники і оцінити окремі аспекти педагогічні явища.

Вторинні методи застосовуються для того. Щоб на базі зібраних даних виявити приховані статистичні закономірності. Наприклад, методи дисперсійного, регресійного аналізу застосовуються для того, щоб визначити динаміку зміни окремих параметрів вибірки. Кореляційний, факторний аналіз здійснюється для встановлення статистичних зв'язків між змінними величинами, вимірюваними в експерименті.

Статистичні методи дають можливість довести, що отримано достовірні, а дійсно не випадкові результати, і підтвердити виявлені тенденції.

Обираючи методи дослідження дослідник повинен враховувати, що

- 1) жоден з методів не є універсальним, але має чітко окреслені пізнавальні можливості;
- 2) надійність методів забезпечується не тільки їх обґрунтованістю, але й правилами застосування;
- 3) оперативність та економність дослідження не повинні забезпечуватись за рахунок якості даних;
- 4) обґрунтування методу передбачає розробку або добір такого методу, який максимально відповідав би поставленому завданню, не потребував значних витрат для своєї реалізації.

Короткий термінологічний довідник:

Абстрагування – метод відокремлення деталей з метою отримання можливості зосередитись на найважливіших особливостях об'єкта.

Аналіз – метод дослідження, що полягає в уявному розчленуванні цілого явища на складові частини – більш прості, виділення окремих сторін, властивостей, зв'язків.

Аналіз продуктів діяльності – система дослідницьких процедур, спрямованих на збір, систематизацію, аналіз та тлумачення продуктів діяльності людини. Продукт – реальні та ідеальні вияви активності людини, які можуть бути об'єктивно вивчені: малюнки, щоденники, літературні твори тощо. Аналіз продуктів діяльності дозволяє робити опосередковані висновки про сформованість знань людини, її інтереси та здібності, розвиток тих чи інших психологічних якостей.

Аналогія – це метод, відповідно до якого на підставі подібності предметів за одними ознаками робиться висновок про їх подібність за іншими ознаками. Аналогія, як і неповна індукція, сама по собі ще не може гарантувати достовірні висновки.

Анкетування – метод отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему стандартизованих запитань попередньо підготовлених бланків – анкет.

Бесіда – усне спілкування дослідника в довільній формі з одним або декількома її учасниками (учнями, вчителями, батьками учнів тощо). Під час бесіди питання можуть задавати як дослідником, так і досліджуваними.

Дедуція – метод, який полягає в одержанні часткових висновків на основі знання якихось загальних положень. Тобто, це є рух нашого мислення від загального до часткового, окремого.

Індукція – метод пізнання, що ґрунтується на формально-логічному умовиводі, який дає можливість одержати загальний висновок на основі окремих фактів. Тобто, це є рух нашого мислення від часткового, окремого до загального.

Інтерв'ю – це та сама бесіда, але в же з одним досліджуваним. Питання під час інтерв'ю задає тільки дослідник.

Класифікація – система угруповання об'єктів дослідження або спостереження відповідно до їх загальних ознак.

Конкретизація – метод дослідження предметів у всій різнобічності їх, у якісній багатосторонності реального існування на відміну від абстрактного вивчення предметів.

Математичні й статистичні методи в педагогіці застосовують для опрацювання отриманих відомостей методами опитування та експерименту, а також для встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами. Вони допомагають оцінити результати експерименту, підвищують надійність висновків, дають підстави для теоретичних узагальнень. Найпоширенішими з математичних методів, які застосовують у педагогіці, є реєстрація, ранжирування, шкалювання.

Метод дослідження (або метод пізнання) – це деяка специфічна процедура, що складається з певних дій або операцій, за допомогою яких здобувається й обґрунтовується нове знання в науці. Методи дослідження поділяють на загальнонаукові (тобто вони можуть бути методами й емпіричного, і теоретичного дослідження) і спеціальні, що застосовуються в конкретній галузі науки. Загальнонаукові методи дослідження поділяють на три великі групи: методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимір, експеримент, моніторинг); методи теоретичного дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізація, уявний експеримент, формалізація, аксіоматичний метод або дедуктивно-аксіоматичний); загальні методи, використовувані як на емпіричному, так і на теоретичному рівні дослідження (абстрагування й конкретизація, аналіз, синтез, індукція, дедукція, абдукція, моделювання, аналогія, історичний і логічний методи, метод графів).

Моделювання – метод, який ґрунтується на використанні моделі як засобу дослідження явищ і процесів природи; це вивчення об'єкта шляхом створення та дослідження його копії (моделі), яка за своїми властивостями відтворює властивості об'єкта, що досліджується. Види: наочно-образні, вербальні, знакові (символічні) та математичні (перфокарти, графіки).

Методологія – сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці; вчення про методи пізнання та перетворення дійсності.

Методологія педагогіки – це вчення про пізнання педагогічної дійсності, яке складається з системи знань про основи і структуру педагогічної науки, основні підходи та способи отримання наукового знання. Зазначена система знань становить результат методологічних досліджень, предметом вивчення яких є процес і результати наукового відображення педагогічної дійсності. Отже, методологія – це вдосконалення теорії, оволодіння методикою її побудови, вивчення її структури, логічного апарату, аналіз діяльності зі створення знань, виявлення закономірностей цієї діяльності, система принципів і способів побудови теоретичної й практичної діяльності сукупність пізнавальних принципів, засобів, методів, вироблення норм, способів, прийомів дослідження у певній ситуації.

Опитування – метод збору первинної інформації за допомогою звернення з питаннями до конкретної людини або певної групи людей.

Порівняння – метод дослідження, пізнання дійсності, покликаний встановити спільні й відмінні ознаки між процесами, явищами, об'єктами.

Педагогічний експеримент – дослідницька діяльність з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічних явищах, що містить досвідчене моделювання педагогічного явища та умов його перебігу.

Педагогічне спостереження – це систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єкта; планомірний аналіз і оцінка індивідуального методу організації навчально-виховного процесу без втручання дослідника в хід цього процесу.

Ранжування – класифікація даних у певній послідовності (спадання чи зростання показників), визначення місця в цьому ряду (наприклад, складання списку учнів залежно від рівня успішності тощо).

Реєстрування – виявлення певної якості в явищах та її кількості (наприклад, кількості запізень на уроки).

Рейтинг – це числовий або порядковий показник успішності або популярності, який відображає важливість або вплив певного об'єкта або явища.

Систематизація – процес зведення розрізнених знань про предмети (явища) в єдину систему, встановлення їхньої єдності.

Синтез – метод дослідження, що полягає в уявному з'єднанні окремих сторін, властивостей, зв'язків явища складного й осягнення цілого в його єдності.

Тестування – метод дослідження, який за допомогою якого порівнюються рівні оволодіння будь-якими видами діяльності.

Узагальнення – метод пізнання, за допомогою якого фіксуються загальні ознаки та властивості певного класу об'єктів та здійснюється перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального.

Узагальнення незалежних характеристик – це група методик, прийомів і способів отримання інформації про досліджувану особу (кількох осіб), заснованих на тому, що в процесі своєї життєдіяльності людина в тій чи іншій мірі проявляє свої особистісні якості (ділові, вольові, комунікативні, політичні, емоційні).

Узагальнення педагогічного досвіду – метод дослідження (емпіричний) у ході якого виділяють головну ідею автора як педагога-новатора, сутнісні механізми запропонованої ним педагогічної інновації, що сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу.

Формалізація – метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом зображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучних мов (наприклад мовою математики).

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

Теми курсових робіт з мовно-літературної освітньої галузі:

1. Формування аудіативних умінь учнів початкових класів засобами інформаційних технологій.
2. Формування в першокласників навичок читання і письма в умовах компетентної освіти.
3. Педагогічні умови навчання мови й мовлення учнів початкових класів у процесі змішаної форми навчання.
4. Формування в учнів початкових класів умінь аналізувати та інтерпретувати сприйняті на слух тексти різних видів.
5. Розвиток в учнів початкових класів умінь сприймати й аналізувати інформацію текстів різних типів на уроках української мови.
6. Розвиток діалогічного мовлення учнів початкових класів на уроках української мови засобом групової взаємодії.

7. Навчання взаємодіяти письмово учнів початкових класів засобом цифрових технологій.
8. Удосконалення мовленнєво-комунікативних умінь учнів початкових класів засобом інтегрованого навчання.
9. Формування усного мовлення учнів початкових класів засобом складання розповідей з власного досвіду.
10. Застосування різних видів самостійної роботи на уроках читання в умовах дистанційного навчання.
11. Онлайн інструменти як засіб розвитку мовлення учнів початкових класів в умовах змішаної форми навчання.
12. Сучасні технології навчання як засіб комунікативного розвитку учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.
13. Використання гейміфікації як засобу навчання мови й мовлення учнів початкових класів.
14. Розвиток інформаційної компетентності учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.
15. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування писемного мовлення учнів початкових класів.
16. Особливості роботи з медіа-продуктами на уроках української мови в початкових класах.
17. Використання настільних ігор в навчанні української мови та читання як засобу формування креативності учнів.
18. Формування критичного мислення учнів початкових класів на уроках української мови засобом Google-сервісів.
19. Використання мовного портфоліо як засіб розвитку писемного мовлення учнів початкових класів.
20. Формування усного мовлення учнів початкових класів на уроках української мови засобом технології «Сторітелінг» (storytelling).
21. Формування комунікативної компетентності учнів початкових класів засобом технології «Case-study».
22. Шляхи попередження та подолання мовних помилок в усному та писемному мовленні учнів початкових класів.
23. Вивчення власне української лексики в системі навчання української мови та читання учнів початкових класів.
24. Ознайомлення учнів початкових класів із фразеологічним багатством української мови на уроках мовно-літературної освітньої галузі.
25. Опрацювання синтаксичних вправ у системі роботи з розвитку мовлення учнів початкових класів.

26. Формування в учнів початкових класів умінь досліджувати мовні явища з метою опанування початкових лінгвістичних знань.
27. Формування в учнів початкових класів умінь досліджувати мовні явища з метою опанування норм літературної вимови та правил українського правопису.
28. Формування в учнів початкових класів умінь досліджувати мовні явища з метою використання української мови в усіх сферах життя.
29. Розвиток мовлення учнів початкових класів засобом віртуальних екскурсій (подорожей).
30. Формування в учнів початкових класів наскрізного вміння читати з розумінням засобом візуалізації.
31. Упровадження комплексу вправ для формування в учнів початкових класів уміння ефективно спілкуватися (в умовах інклюзивного класу).
32. Особливості підготовки учнів початкових класів до написання текстів різних типів (розповідей; описів; міркувань).
33. Особливості здійснення звукового, звуко-складового та звуко-буквеного аналізів слів на уроках української мови та читання в 1 класі.
34. Педагогічні умови впровадження інтегративного підходу до навчання української мови та читання учнів початкових класів.
35. Формування вмінь взаємодіяти письмово на уроках української мови за допомогою інтернет-сервісів.
36. Формування в учнів початкових класів умінь взаємодіяти усно на уроках української мови та читання засобом «Кейс-технології».
37. Навчання мови й мовлення учнів початкових класів засобом технології «Майнд-мепінг».
38. Використання методу проєктів на уроках української мови та читання як засобу розвитку вмінь учнів початкових класів оволодівати різними соціальними ролями.
39. Формування в учнів початкових класів навчально-пізнавальної компетентності на уроках української мови та читання засобом упровадження інтерактивних технологій.
40. Застосування комплексного підходу вивчення української мови до подолання труднощів писемного (усного) мовлення учнів початкових класів.
41. Розвиток креативного мислення учнів початкових класів на уроках української мови засобом упровадження інтерактивних технологій навчання.

42. Розвиток інформаційної культури учнів початкових класів на уроках української мови та читання засобом упровадження інтерактивних технологій навчання.

43. Формування в учнів початкових класів умінь досліджувати тексти різних видів з метою збагачення особистого читацького досвіду.

44. Педагогічні умови формування в першокласників позитивних мотивів до читання на уроках української мови та читання.

45. Розвиток в учнів початкових класів інтересу до читання засобом освітніх веб-квестів.

46. Реалізація принципів національного виховання на уроках української мови та читання в початкових класах.

47. Формування в учнів початкових класів умінь складати розповіді на основі прочитаного.

48. Формування гуманної соціально активної особистості на уроках української мови та читання в початкових класах.

49. Формування в учнів початкових класів умінь будувати монологічні висловлення на уроках літературного читання.

50. Формування в учнів початкових класів умінь будувати монологічні та діалогічні висловлювання на уроках української мови та читання.

51. Формування в учнів початкових класів соціальних і громадянських компетентностей на уроках літературного читання.

52. Формування в учнів початкових класів громадянських та історичних компетентностей на уроках української мови та літературного читання.

53. Формування в учнів початкових класів міжпредметних компетентностей засобом ознайомлення з традиціями українського народу на уроках української мови та читання.

54. Застосування різних видів орфографічних вправ для формування правописних умінь учнів початкових класів.

55. Формування вмінь виразно читати художні твори в учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

56. Формування в учнів початкових класів умінь виконувати мовний розбір з метою узагальнення і систематизації знань з української мови.

57. Застосування ігрових ситуацій та дидактичних ігор у сучасних умовах навчання української мови та читання в початкових класах.

58. Формування в учнів початкових класів умінь користуватися прийомами роботи з дитячою книгою.

59. Формування естетичної культури учнів початкових класів на уроках української мови та читання.

60. Формування в учнів початкових класів умінь виразно читати літературні твори різних жанрів.

61. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови та читання в початкових класах.

62. Розвиток комунікативної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови та читання засобами театралізації.

Теми курсових робіт з математичної освітньої галузі:

1. Розвиток навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів на уроках математики засобами комп'ютерних ігор.

2. Методика використання комп'ютерної техніки у вивченні математики в початкових класах.

3. Реалізація компетентнісного підходу на уроках математики в початкових класах.

4. Методична система роботи з математики із обдарованими учнями початкових класів.

5. Використання інтенсифікації навчання для поглиблення математичних знань учнів початкових класів.

6. Розвиток доказового міркування в учнів початкових класів у процесі вивчення математики.

7. Розвиток пізнавальної самостійності учнів початкових класів у вивченні математики.

8. Розвиток самостійності учнів початкових класів під час навчання математики.

9. Методика вивчення об'ємних геометричних фігур у початкових класах.

10. Формування просторових уявлень в учнів початкових класів на уроках математики.

11. Особливості розвитку математичних здібностей учнів початкових класів.

12. Формування прийомів самоконтролю у процесі навчання математики учнів початкових класів.

13. Використання групової роботи на уроках математики у початкових класах в умовах Нової української школи.

14. Діагностика сформованості математичної компетентності учнів початкових класів в умовах Нової української школи.

15. Моделювання сучасних уроків математики за різними педагогічними технологіями.
16. Використання інтерактивних технологій на уроках математики в початкових класах.
17. Використання сучасних педагогічних технологій на уроках математики в початкових класах.
18. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на інтегрованих уроках математики.
19. Формування інтелектуальної культури учнів початкових класів за методикою розвивального навчання на уроках математики.
20. Використання інформаційних технологій у початковій математичній освіті.
21. Використання елементи проблемного навчання математики учнів початкових класів.
22. Формування ключових компетентностей в учнів початкових класів у процесі засвоєння початкового курсу математики.
23. Застосування особистісно зорієнтованого підходу в навчанні математики учнів початкових класів.
24. Розвиток розумових дій учнів початкових класів в умовах рівневої диференціації на уроках математики.
25. Естетичне виховання на уроках математики в початкових класах.
26. Екологічне виховання учнів початкових класів під час вивчення математики.
27. Використання методу проєктів на уроках математики в початкових класах.
28. Використання різних форм організації навчальної діяльності учнів початкових класів на уроках математики.
29. Застосування методу бесіди на уроках математики в початкових класах в умовах Нової української школи.
30. Використання методів навчання геометричного матеріалу учнів початкових класів на уроках математики.
31. Використання методів вивчення частин і дробів у початкових класах на уроках математики.
32. Підготовка і проведення нестандартних уроків математики в початкових класах.
33. Методика проведення уроків математики в дочисловий період в умовах Нової української школи.
34. Особливості організації та проведення сучасного уроку математики.

35. Особливості організації та проведення інтегрованих уроків математики у початкових класах.

36. Використання проблемних ситуацій на уроках математики для формування пізнавальної активності учнів початкових класів.

37. Використання народознавчого матеріалу на уроках математики в початкових класах.

38. Використання диференційованого підходу до навчання математики в початкових класах.

39. Застосування індивідуального підходу до навчання математики учнів початкових класів.

40. Активізація пізнавальної діяльності учнів початкових класів на уроках математики.

41. Використання ідей алгоритмізації у вивченні арифметичних дій учнями початкових класів.

42. Використання елементів проблемного навчання в оволодінні математичним матеріалом учнями початкових класів.

43. Формування обчислювальних умінь в учнів початкових класів на уроках математики.

44. Методика вивчення теми «Дії над числами» в концентрі «Тисяча» в початкових класах.

45. Методика навчання учнів початкових класів письмових обчислень.

46. Формування навичок усних обчислень в учнів початкових класів.

47. Формування навичок усних і письмових обчислень в учнів початкових класів.

48. Навчання учнів початкових класів самоконтролю в процесі формування обчислювальних умінь.

49. Індивідуальний підхід до учнів у процесі вивчення нумерації чисел у межах 10 в умовах Нової української школи.

50. Формування в учнів початкових класів уміння розв'язувати текстові задачі.

51. Розвиток уявлень учнів початкових класів про складену задачу і процес її розв'язання з позиції реалізації компетентнісного підходу.

52. Реалізація методичних прийомів роботи над текстовими задачами у початкових класах.

53. Розвиток творчого мислення учнів початкових класів в процесі розв'язування геометричних задач.

54. Методика розв'язування задач з логічним навантаженням у початкових класах.

55. Методика розв'язування задач на рух в початкових класах.
56. Підготовка та застосування диференційованих завдань з математики в початкових класах.
57. Застосування тестів у процесі формування математичної компетентності учнів початкових класів.
58. Використання нестандартних завдань на уроках математики в початкових класах для стимулювання пізнавальних інтересів учнів.
59. Випереджувальні математичні завдання як засіб організації самостійної роботи учнів початкових класів.
60. Технологічний підхід у навчанні математики учнів початкових класів.
61. Формування поняття величин в учнів початкових класів.
62. Самостійна робота на уроках математики як засіб підвищення успішності учнів початкових класів.
63. Розвиток логічного мислення учнів початкових класів на уроках математики.
64. Формування творчого мислення учнів початкових класів у процесі позакласної роботи з математики.
65. Особливості формування математичного мовлення в учнів початкових класів.
66. Формування наукового світогляду в учнів початкових класів на уроках математики.
67. Формування поняття натурального числа в початковому курсі математики.
68. Використання дидактичної гри в процесі навчання учнів початкових класів розв'язувати типові задачі.
69. Формування в учнів початкових класів уявлень про функціональну залежність.
70. Система дидактичних математичних ігор як засіб формування сенсорних умінь учнів початкових класів.

Теми курсових робіт з природничої освітньої галузі:

1. Педагогічні умови активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів на уроках природничої освітньої галузі.
2. Розвиток пізнавальних інтересів учнів початкових класів у процесі засвоєння інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
3. Формування ціннісного ставлення учнів початкових класів до природи засобом опрацювання науково-художніх текстів.

4. Формування в учнів початкових класів етично обґрунтованої поведінки в природі засобами ігрових технологій.
5. Формування морально-етичних цінностей в учнів початкових класів засобами спостережень у довкіллі.
6. Формування загальних уявлень про навколишній світ в учнів початкових класів засобами екскурсій.
7. Формування екологічної компетентності в учнів початкових класів засобами проектних технологій.
8. Формування дослідницьких умінь учнів початкових класів у вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
9. Використання інтерактивні технології навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з метою залучення учнів до природоохоронної діяльності.
10. Формування природоохоронної поведінки в учнів початкових класів засобами інформаційних технологій.
11. Формування природничої компетентності в учнів початкових класів в умовах дистанційного навчання засобами ІКТ.
12. Організація самостійної роботи учнів початкових класів у межах реалізації змістової лінії «Я у природі» природничої освітньої галузі.
13. Використання міжпредметних зв'язків у процесі вивчення природничих понять учнями початкових класів.
14. Використання інтерактивних методів навчання під час засвоєння понять природознавства учнями початкових класів.
15. Використання методів і прийомів ознайомлення з природою учнів початкових класів.
16. Індивідуалізація навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів у процесі проведення спостережень за обраним природним явищем.
17. Використання народного календаря як засобу підвищення інтересу в учнів початкових класів до засвоєння знань про природу рідного краю.
18. Використання ігрових прийомів з різними дидактичними цілями в процесі реалізації завдань природничої освіти в початкових класах.
19. Організація і проведення робіт на географічному майданчику в початкових класах.
20. Організація і проведення досліджень учнями початкових класів у межах реалізації змістової лінії «Я пізнаю природу» природничої освітньої галузі.

21. Розробка та організація екскурсії «Екологічна стежинка» як форма пізнання природи рідного краю в початкових класах.

22. Використання усної народної творчості у вивченні природничої освітньої галузі в початкових класах.

23. Розробка і використання презентацій як засобу активізації діяльності учнів початкових класів у вивченні природничої освітньої галузі.

24. Визначення обов'язкових і очікуваних результатів навчання учнів початкових класів з природничої освітньої галузі.

25. Засоби активізації пізнавальної діяльності учнів початкових класів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

26. Організація та проведення екскурсій ознайомлення учнів початкових класів з різноманітністю неживої природи рідного краю.

27. Організація і проведення екскурсій ознайомлення учнів початкових класів з тваринним світом рідного краю.

28. Екологічне виховання учнів початкових класів у процесі формування дослідницьких умінь у межах змістової лінії «Я пізнаю природу».

29. Розвиток в учнів початкових класів ціннісного ставлення до природи в процесі опрацювання матеріалу змістової лінії «Я у природі».

30. Організація самостійної роботи учнів початкових класів у процесі виконання завдань природоохоронної діяльності.

31. Формування та розвиток природничих уявлень та понять в учнів початкових класів.

32. Підготовка вчителя початкових класів до проведення уроків природничої освітньої галузі.

33. Організація самостійної проєктної діяльності учнів початкових класів у процесі виконання завдань природничої освітньої галузі.

34. Дослідження майбутнім учителем початкових класів методичних особливостей підготовки та проведення уроків природничого змісту.

35. Підготовка та використання комплексу пізнавальних завдань природничого змісту для формування знань про природу в учнів початкових класів.

36. Ознайомлення учнів початкових класів з корисними копалинами з метою навчання встановлювати зв'язки між діяльністю людини і станом навколишнього середовища.

37. Організація екологічного дозвілля в системі природоохоронної роботи сучасної початкової школи.

38. Організація та проведення експериментів учнями початкових класів у межах реалізації змістової лінії «Я пізнаю природу» природничої освітньої галузі.

39. Використання педагогічних технологій створення ситуацій успіху діяльності учнів початкових класів під час реалізації змістової лінії «Я в рукотворному світі» природничої освітньої галузі.

40. Формування професійної потреби у самовдосконаленні майбутніх учителів початкових класів для реалізації програми природничої освітньої галузі.

Теми курсових робіт із соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі:

1. Формування в учнів початкових класів стійких переконань щодо цінності життя, здоров'я і безпеки в процесі засвоєння інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

2. Формування в учнів початкових класів дбайливого та усвідомленого ставлення до власного здоров'я та безпеки в процесі засвоєння інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

3. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у вивчення соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

4. Формування здорового способу життя учнів початкових класів.

5. Формування підприємливості та фінансової грамотності учнів початкових класів.

6. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів у процесі реалізації завдань соціальної (здоров'язбережувальної) освітньої галузі.

7. Формування в учнів початкових класів життєвих компетентностей фізичного, психічного та соціального здоров'я як пріоритетного завдання Нової української школи.

8. Реалізація компетентнісного підходу в процесі засвоєння змісту соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі учнями початкових класів.

9. Формування в учнів початкових класів основ гуманістичної моралі в процесі реалізації завдань соціальної освітньої галузі.

10. Організація проектного навчання учнів початкових класів для забезпечення розвитку етичної поведінки в соціумі.

11. Розвиток ініціативності учнів початкових класів у забезпеченні розвитку вміння вчитися (формування позитивного ставлення до навчання).

12. Педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів у процесі формування підприємливих якостей та поведінки свідомого споживача.

13. Формування в учнів початкових класів свідомого прагнення дотримуватися безпечної, здорової та етичної поведінки в процесі реалізації завдань соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

14. Формування відповідального ставлення учнів початкових класів до особистої безпеки й безпеки інших (у межах реалізації змістової лінії «Безпека»).

15. Формування в учнів початкових класів стійких переконань щодо цінності життя в процесі засвоєння змісту соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

16. Розвиток відповідальності учнів початкових класів у процесі опрацювання та засвоєння навчального матеріалу змістової лінії «Здоров'я».

17. Реалізація діяльнісного підходу у формуванні в учнів початкових класів здатності до співпраці в різних середовищах.

18. Формування міжпредметних компетентностей учнів початкових класів у процесі тематичного навчання.

19. Розвиток потреби самопізнання та самовдосконалення учнів початкових класів у процесі засвоєння ними змісту соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

20. Формування в учнів початкових класів загальнолюдських цінностей в процесі реалізації завдань соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

21. Формування в учнів початкових класів шанобливого ставлення до довкілля в процесі реалізації завдань соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

22. Розвиток емоційного інтелекту в учнів початкових класів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

23. Використання сучасних концепцій та підходів до формування лідерських якостей учнів початкових класів у процесі реалізації завдань соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

24. Застосування інструментів формування оцінювання учнів початкових класів із соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

25. Розвиток в учнів початкових класів навичок ефективного спілкування у процесі реалізації завдань соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

26. Розвиток в учнів початкових класів умінь попереджати виникнення (розв'язувати) конфліктні ситуації у процесі реалізації завдань соціальної освітньої галузі.

27. Розвиток в учнів початкових класів толерантності у процесі реалізації завдань соціальної освітньої галузі.

28. Розвиток в учнів початкових класів умінь використовувати нову інформацію у процесі реалізації завдань соціальної освітньої галузі.

29. Формування в учнів початкових класів національної гідності в процесі реалізації завдань соціальної освітньої галузі.

30. Формування в учнів початкових класів поваги до української мови, історії і культури в процесі реалізації завдань соціальної освітньої галузі.

31. Формування та розвиток в учнів початкових класів патріотичних почуттів у процесі реалізації завдань соціальної освітньої галузі.

32. Використання народних ігор як чинника фізичного вдосконалення учнів початкових класів у позакласній роботі.

33. Здійснення в початкових класах проблемного навчання у процесі реалізації завдань соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

34. Формування в учнів початкових класів навичок безпечної поведінки в час війни у процесі реалізації завдань соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

35. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувальної діяльності в ЗЗСО.

Теми курсових робіт з мистецької освітньої галузі:

1. Формування пізнавальної активності учнів початкових класів у процесі ознайомлення з творами мистецтва національної та світової спадщини.

2. Збагачення духовного світу учнів початкових класів під час сприймання мистецтва та художньої творчості.

3. Використання інформаційних засобів навчання на уроках мистецької освітньої галузі в початкових класах.

4. Формування в учнів початкових класів досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями.

5. Розвиток в учнів початкових класів загальних і спеціальних мистецьких здібностей на уроках мистецької освітньої галузі.

6. Розкриття творчого потенціалу учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.

7. Стимулювання художньо-образного мислення, художніх інтересів учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.
8. Розвиток творчого самовияву учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.
9. Розвиток в учнів початкових класів уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження про них.
10. Формування в учнів початкових класів умінь розуміти художньо-образну мову різних видів мистецтва у взаємозв'язках.
11. Формування в учнів початкових класів уміння презентувати й оцінювати власну творчість.
12. Особливості організації уроку мистецької освітньої галузі для плекання потреби у самовдосконаленні учнів початкових класів.
13. Формування в учнів початкових класів умінь виявляти зв'язки мистецтва з природним середовищем для отримання задоволення та емоційного самопізнання.
14. Реалізація завдань мистецької освітньої галузі через змістову лінію «Художньо-практична діяльність».
15. Реалізація завдань мистецької освітньої галузі через змістову лінію «Сприймання та інтерпретація мистецтва».
16. Реалізація завдань мистецької освітньої галузі через змістову лінію «Комунікація через мистецтво».
17. Ознайомлення учнів початкових класів із декоративно-прикладним мистецтвом на прикладі писанкарства.
18. Використання української народної іграшки для ознайомлення із стилізацією форм, оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва.
19. Формування в учнів початкових класів поняття декоративної форми і кольору на прикладі Петриківського розпису.
20. Формування в учнів початкових класів умінь експериментувати з лініями, кольором, формами у процесі зображення пейзажу.
21. Формування в учнів початкових класів умінь експериментувати з лініями, кольором, формами у процесі зображення графічних малюнків.
22. Формування в учнів початкових класів умінь спостерігати за довкіллям для створення художніх образів.
23. Формування в учнів початкових класів умінь спостерігати за впливом світла на зміну кольорів у природному середовищі та на художніх зображеннях.

24. Формування в учнів початкових класів умінь брати участь в обговоренні мистецького твору з використанням мистецьких термінів.
25. Розвиток творчих умінь учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі засобом інтеграції.
26. Педагогічні умови формування творчої особистості учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.
27. Впровадження нетрадиційних форм роботи на уроках мистецької освітньої галузі як засобу формування творчої активності молодших школярів.
28. Розвиток креативності учнів початкових класів засобами інтерактивних технологій на уроках мистецької освітньої галузі.
29. Використання творчих проєктів як засобу підвищення пізнавальної мотивації учнів початкових класів на уроках мистецької освітньої галузі.
30. Формування творчої особистості молодшого школяра в інтегрованій художній діяльності на уроках мистецтва.
31. Розвиток креативності учнів початкових класів в образотворчій діяльності на уроках мистецтва
32. Формування образного мислення та мовлення учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва на інтегрованих уроках.
33. Організація педагогічної взаємодії вчителя з учнями початкових класів в умовах дистанційного навчання на уроках мистецької освітньої галузі.
34. Використання дидактичних ігор на уроках мистецтва у початкових класах.
35. Формування культури спілкування учнів початкових класів на інтегрованих уроках мистецької освітньої галузі.
36. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкових класів на уроках мистецтва.
37. Реалізація діяльнісного підходу у процесі засвоєння змісту мистецької освітньої галузі учнями початкових класів.
38. Формування пізнавальної самостійності учнів початкових класів на уроках мистецтва.
39. Формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів у процесі декоративно-прикладної діяльності.
40. Формування естетичного світосприймання в учнів початкових класів на уроках мистецтва.
41. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів у процесі ігрової діяльності на уроках мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-законодавча база

1. Державний стандарт України ДСТУ 3582:2015. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила [Чинний від 2010–04–05]. Вид. офіц. Київ : держспоживстандарт України, 2009. III, IV, 82 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).
2. Державний стандарт України ДСТУ 3008:2015. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання.
3. Державний стандарт України ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше; чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. (Інформація та документація). З внесеними поправками.
4. ДСТУ 6095:2009. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікації (ГОСТ 7.88-2003, MOD)
5. ДСТУ 7093:2009. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами
6. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37- 38, ст. 2004) (Із змінами внесеними згідно із Законом № 2443-VIII від 22.05.2018, ВВР, 2018, № 33, ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Дата звернення: 10.09.2022).
7. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792- XII (редакція станом на 04.11.2018) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (Дата звернення: 10.09.2022).
8. Національний стандарт України. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлення (2016). ДСТУ 3008:2015. Київ : ДП «УкрНДНЦ» Режим доступу: URL: [http://www.knmu.kharkov.ua/ attachments/ 3659_3008-2015.PDF](http://www.knmu.kharkov.ua/attachments/3659_3008-2015.PDF) (Дата звернення 10.09.2022)
9. Національний стандарт України. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання (2016). ДСТУ 8302:2015. К.: ДП «УкрНДНЦ». Режим доступу: URL:

http://knmu.kharkov.ua/attachments/3659_8302-2015.PDF (Дата звернення 10.09.2022)

Наукові публікації

10. Біда О. А. Зміст поняття «дослідницька компетентність» у вітчизняній та зарубіжній літературі: [Електронний ресурс]. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/191> (Дата звернення 10.09.2022)

11. Важинський С. Е. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 257 с.

12. Григорук П. М., Хрущ М. А. Методологія і організація наукових досліджень: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2017. 205 с.

13. Кузнецова О. Плагіат в Інтернет-ЗМІ України: правове регулювання [Електронний ресурс] URL: <http://www.mediakrytyka.info/novitehnologiiimedia/plahiat-v-internet-zmi-ukrayinupravove-rehulyuvannya.html> (дата звернення: 07.09.22).

14. Методичні рекомендації щодо бібліографічного оформлення списків літератури відповідно до вимог ДСТУ 8302 : 2015 32 / авт.-упоряд. Р. Дзумедзей, І. Стрихар, Н. Мазур. Івано-Франківськ, 2017. 7 с.

15. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності: [Електронний ресурс]. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10>. (Дата звернення 16.09.2022)

16. Пехота О. М., Єрмакова І. П. Основи педагогічних досліджень : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 287 с.

17. Роз'яснення МОН щодо деяких питань практичної реалізації положень нового Закону України «Про вищу освіту»: [Електронний ресурс]. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/articl> (Дата звернення 15.09.2022)

ДОДАТКИ*Додаток А***Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи**

Рівненський державний гуманітарний університет

Кафедра теорії і методик початкової освіти

КУРСОВА РОБОТА

з методики навчання української мови

на тему:

**ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ**

Виконала:

здобувачка ступеня вищої освіти

«бакалавр»

спеціальності 013 Початкова освіта

Жигadlo Євгенія Юрїївна

Керівник: кандидат педагогічних

наук, доцент Суржук Т. Б.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: _____ ECTS

Члени комісії: _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Рівне – 2023 року

Зразок оформлення змісту курсової роботи**ЗМІСТ**

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 КОМПЕТЕНТНІСНЕ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	9
1. 1. Новітнє розуміння компетентнісного підходу в освіті	9
1. 2. Формування громадянської та соціальної компетентностей в учнів початкових класів	16
1. 3. Забезпечення соціалізації учнів у процесі оволодіння державною мовою на уроках мовно-літературної освітньої галузі	24
1. 4. Критерії, показники, рівні сформованості соціальної та громадянської компетентностей учнів початкових класів	31
Висновки до першого розділу	38
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧНІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	40
2. 1. Вихідні основи дослідного навчання	40
2. 2. Педагогічні умови формування громадянської та соціальної компетентностей в учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі	51
2. 3. Аналіз результатів дослідження	62
Висновки до другого розділу	69
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	

Додаток В

**Зразок оформлення вступу до курсової роботи на тему:
«Формування в учнів початкових класів громадянської та соціальної
компетентностей
на уроках мовно-літературної освітньої галузі»**

ВСТУП

Актуальність дослідження. Концепцією «Нова українська школа» визначено головну мету навчання – оволодіння учнями певним набором компетентностей та наскрізних умінь. Серед них громадянські та соціальні компетентності, які пов’язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробутом та здоровим способом життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, ідентифікацію себе як громадянина України.

Соціальна компетентність складається зі знання норм і правил спілкування і поведінки в суспільстві, знання продуктивних способів взаємодії з оточуючими людьми, знання власних особистісних особливостей, що сприяють досягненню успіху, прагнення проявляти себе в соціально схвалюваній діяльності, досягненні успіхів, ціннісного ставлення до творчості, ціннісного ставлення до себе і іншої особистості.

Створення умов для формування національно свідомої, духовно багатой особистості є одним із важливих завдань навчання української мови та мовлення учнів початкових класів. Це завдання реалізується через мовно-літературну освітню галузь, метою якої є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву; розвиток емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєво-творчих здібностей.

Розвиток компетентностей має здійснюватися через систему комунікативних умінь. Комунікація розуміється досить широко – як

смісловий аспект. Комунікативні вміння – це основа спілкування та соціальної взаємодії, починаючи з встановлення контакту і закінчуючи складними видами кооперації (організація і здійснення спільної діяльності, налагодження міжособистісних відносин та ін.).

Мова є універсальним засобом спілкування, а отже, навчанням мови передбачається знання мовних одиниць і вміння використовувати їх у процесі мовленнєвого спілкування. За комунікативно орієнтованого навчання мови розуміється не як сукупність правил і відомостей про систему мовних категорій, а як механізм, що забезпечує спілкування, в межах комунікативного підходу граматичні явища вивчаються і засвоюються не як окремо взяті форми і структури, а як засоби відображення певних думок, відносин, комунікативних намірів.

Навчання мови завжди викликало інтерес у методистів. Проблема застосування функціонального підходу до вивчення мовних явищ була й залишається предметом аналізу таких науковців, як О. Безпояско, О. Бондарко, Л. Варзацька, Н. Васильківська, М. Вашуленко, Н. Воскресенська, І. Вихованець, В. Гак, К. Городенська, Г. Золотова, К. Климова, В. Мельничайко, О. Мельничайко, К. Пономарьова, Т. Потоцька, В. Русанівський, Н. Слюсарева, В. Собко, О. Хорошковська та ін.

Про домінантність компетентнісного підходу у реформуванні освіти в Україні свідчать як документи державної ваги (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», концепції «Нова українська школа», «Розвиток педагогічної освіти в Україні», Державний стандарт початкової освіти), так і наукові дослідження лінгводидактики (В. Бадер, Н. Бібік, О. Біляєв, А. Богуш, М. Вашуленко, Л. Ващенко, В. Вітюк, Є. Голобородько, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Зимня, С. Караман, Л. Мацько, С. Омельчук, М. Оліяр, Н. Пашківська, М. Пентилюк, К. Пономарьова, О. Савченко, І. Хом'як та інші).

Ступінь сформованості комунікативних умінь впливає не тільки на результативність навчання дітей, а й на процес їх соціалізації і розвитку

особистості в цілому. Соціалізація трактується як процес і результат засвоєння і активного відтворення індивідом соціального досвіду, який здійснюється в спілкуванні і діяльності, яка включає засвоєння певної системи знань, норм і цінностей, що дозволяє людині функціонувати в якості повноправного члена товариства.

Розкриттю характеру взаємозв'язку освіти та соціалізації, їх впливу на розвиток і становлення особистості присвячено чимало досліджень, здійснених вітчизняними та зарубіжними вченими. Соціально-філософському осмисленню формування та розвитку особистості приділено увагу такими дослідниками, як К. Баханов, О. Безпалько, М. Бессонова, І. Бех, Ю. Болотна, Н. Вишнівська, М. Денисюк, М. Докторович, В. Махінов, Р. Павлюк, Н. Татаренко, Л. Чекаленко та ін.

Теоретичні засади становлення соціальної та громадянської компетентностей особистості визначені в роботах Р. Бадер, І. Бега, Н. Бібік, Н. Гавриш, С. Данилейко, О. Дубасенюк, А. Мудрика, О. Пометун та ін. Вікові особливості формування соціальної компетентності в учнів початкових класів досліджували: А. Блеч, О. Галян, О. Онопрієнко, О. Проценко, О. Савченко, Н. Семеряк М. Стахів та ін.

Освоєнням переваг компетентнісної освіти передбачається використання різних видів інтеграції. Одним із шляхів удосконалення мовно-літературної освіти молодших школярів є реалізація принципів взаємопов'язаного формування у кожній освітній галузі ключових і предметних компетентностей; можливостей реалізації вчителем змісту освіти через предмети або інтегровані курси; творчого використання вчителем програми, залежно від умов навчання. Ґрунтуючись на цьому, під інтеграцією ми розуміємо доцільність поєднання формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції і гуманітарних знань у мовно-літературній освітній галузі, створення синтетичної, інтегрованої системи знань, яка дає учням уявлення про цілісність картини світу. У процесі формування в учнів початкових класів

цілісного образу світу вчитель має подбати про те, щоб діти досягнули незаперечну істину: цінність людської особистості залежить від якості ціннісних орієнтацій, яких вона дотримується. Серед них – виявлення громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, виявлення етичної поведінки.

На сучасному етапі розвитку початкова школа набуває нового змісту освіти, заснованого на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей; учні, батьки та вчителі стають рівноправними учасниками освітнього процесу; невід’ємною складовою всього освітнього процесу стає орієнтація на морально-етичні та соціальні цінності особистості. З впровадженням нових підходів до реалізації ідей нової української школи виникає необхідність у здійсненні нових змін у навчанні та вихованні учнів початкових класів. Тому обрану тему дослідження **«Формування в учнів початкових класів громадянської та соціальної компетентностей на уроках мовно-літературної освітньої галузі»** вважаємо актуальною і значущою для педагогічної практики.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити процес формування в учнів початкових класів соціальної та громадянської компетентностей; обґрунтувати педагогічні умови формування соціальної та громадянської компетентностей в учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Завдання дослідження:

1. Опрацювати психолого-педагогічну та методичну літературу з метою визначення стану проблеми на сучасному етапі.
2. Дослідити процес формування комунікативних умінь учнів початкових класів для забезпечення їхньої соціалізації.
3. Визначити складові та рівні сформованості соціальної та громадянської компетентностей учнів початкових класів.

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування соціальної та громадянської компетентностей в учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Об'єкт дослідження – процес компетентнісного навчання учнів початкових класів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування соціальної та громадянської компетентностей в учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Для реалізації мети та вирішення поставлених завдань використано **методи дослідження:** теоретичні – вивчення й аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури в розрізі досліджуваної проблеми, ретроспективний та прогнатичний аналіз літературних джерел, метод теоретичного аналізу та синтезу під час визначення мети, завдань, предмета, об'єкта, синтезування результатів експерименту; емпіричні – спостереження, педагогічний експеримент щодо перевірки методики формування досліджуваної проблеми; математичні – для порівняння та доказовості достовірності, кількісного та якісного аналізу отриманих результатів педагогічного експерименту.

Практичне значення одержаних результатів полягає у подальшому вдосконаленні системи роботи вчителів з компетентнісного навчання учнів початкових класів.

Матеріали дослідження рекомендовані до використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти для доповнення змісту програм, підготовки підручників, навчальних і методичних посібників з мовно-літературної галузі в початкових класах; на заняттях з методики навчання української мови та читання у вищій школі, під час проведення різних видів педагогічної практики.

**Зразок оформлення висновків до курсової роботи на тему:
«Формування в учнів початкових класів громадянської та соціальної
компетентностей
на уроках мовно-літературної освітньої галузі»**

ВИСНОВКИ

У процесі опрацювання обраної проблеми зроблено висновки.

1. Концепція розвитку громадянської і соціальної освіти в Україні базується на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянських і соціальних компетентностей людини на всіх рівнях освіти та у всіх складниках освіти, що дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав і обов'язків, брати активну участь у суспільних процесах, забезпечувати утвердження демократії.

Вагомим елементами сформованих у громадян громадянської та соціальної компетентностей мають стати відповідальне ставлення до захисту суверенітету та територіальної цілісності України, використання вмінь, необхідних для активної участі в демократичному житті вільного суспільства, розвиток національної ідентичності, що передбачає закріплення функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя.

Інтеграція громадянської та соціальної компетентностей у початковій школі полягає у включенні елементів громадянської та соціальної освіти в низку навчальних предметів.

2. Новітнє розуміння компетентнісного підходу в освіті є базовим для ствердження того, що потенціал мовно-літературної освітньої галузі забезпечує формування необхідних компонентів соціальної та громадянської компетентностей учнів початкових класів. Комунікативний складник соціальної та громадянської компетентностей учнів початкових класів виявляється у: здатності до самопрезентації; вмінні встановлювати стосунки,

взаємодіяти з іншими; володінні різними формами і способами мовлення та іншими видами комунікацій; дотриманні правил культури мовлення і культури спілкування, комунікативної толерантності; умінні пояснювати свою поведінку та вчинки, аналізувати вчинки інших людей; здатності вербалізувати свій план дій, вмінні оцінити ефективність спільної діяльності.

3. Найбільш актуальною і затребуваною проблемою є формування громадянських і соціальних компетентностей у шкільних умовах. Це викликано новими вимогами до особистості з боку суспільства, а також необхідністю в процесі навчання української мови готувати учнів до життя в українському соціумі – засвоєння назви рідної держави та її столиці, ознайомлення з державними символами України, усвідомлення значення державної мови, якою в нашій державі є українська, виховання патріотичних почуттів; належне місце на уроках української мови повинно займати використання краєзнавчого й особливо лінгвокраєзнавчого матеріалу; для побудови власних висловлювань варто обирати тематику, пов'язану з рідною місцевістю (складати описи рідної природи, писати про події і людей того міста чи села, в якому діти проживають тощо). На уроках мовно-літературної освітньої галузі учнів початкових класів доцільно готувати до виконання соціальних ролей: читача бібліотеки, глядача театру чи кінотеатру, покупця, пішохода, пасажера, перехожого, відвідувача різноманітних культурних заходів тощо. Для вправлення учнів у правильному і доречному вживанні формул мовленнєвого етикету та формування в учнів початкових класів етики спілкування їм пропонуємо складати діалоги за ситуаціями мовлення.

4. Дослідно-експериментальна робота з проблеми дослідження включала в себе розробку і апробацію комплексу завдань та вправ з формування соціальної, громадянської та комунікативної компетентностей учнів початкових класів. Робота проводилася поетапно.

Опрацювання наукової літератури дало змогу з'ясувати, що найбільш доцільно в якості критеріїв сформованості громадянської, соціальної та комунікативної компетентностей учнів початкових класів визначити на рівні

когнітивного компонента обізнаність дітей про об'єкти соціальної дійсності, емоційного компонента – розвиток моральних почуттів, поведінкового компонента – соціально значущі навички. Когнітивний компонент громадянської та соціальної компетентностей пов'язаний зі здатністю пізнавати і розуміти себе, іншу людину, специфіку ситуації міжособистісної взаємодії; емоційний компонент громадянської та соціальної компетентностей включає в себе розвиток моральних почуттів: емпатії, співпереживання, вміння контролювати і регулювати свої емоції; поведінковий компонент громадянської і соціальної компетентностей пов'язаний з формуванням соціально цінних навичок, умінь, способів міжособистісної взаємодії, оволодінням вербальними і невербальними засобами спілкування.

Нами було встановлено три рівні сформованості комунікативної складової громадянської та соціальної компетентностей учнів початкових класів: високий, середній і низький. Для проведення констатувального етапу експерименту були використані різні види та форми робіт, характер яких дав змогу виявити рівень сформованості комунікативної складової соціальної та комунікативної компетентностей четвертокласників на основі педагогічних спостережень та діагностики.

За узагальненими результатами зроблено висновок про те, що в учнів ЕГ переважає середній та низький рівень соціальної та комунікативної компетентності, у КГ переважає середній рівень. В цілому проведена діагностика свідчить про недостатній рівень сформованості громадянської, соціальної та комунікативної компетентностей учнів четвертого класу, що послужило основою для розробки педагогічних умов формування громадянської та соціальної компетентностей на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

5. Формуванням громадянської та соціальної компетентностей на уроках мовно-літературної освітньої галузі передбачається вмотивоване залучення учнів усього класу до співпраці для досягнення спільної мети;

розвиток мовних і мовленнєвих умінь учнів для формування комунікативних зв'язків між учасниками освітнього процесу; навчання працювати з різними джерелами соціальної та історичної інформації, аналізувати зміст джерел, критично оцінювати їх. Це можна здійснити за умови створення таких педагогічних умов.

Перша педагогічна умова спрямована на формування мотиваційної складової ефективного здійснення освітніх і пізнавальних видів діяльності. Реалізація цієї умови може здійснюватися всіма доступними методами заохочень через індивідуальну, парну, групову форми роботи.

Розробка і використання ситуаційних вправи в освітньому процесі максимально сприяють соціальному дозріванню, розширюють можливості засвоєння нових соціальних ролей. Ефективність групової навчальної роботи у формуванні соціальної компетентності залежить від: позитивної взаємозалежності між учнями, індивідуального результату роботи кожного учня, систематичної процедури рефлексії. Систематична робота в малих навчальних групах дає можливість брати участь в навчальному процесі всім учням, практикувати навички співпраці, міжособистісного спілкування (зокрема, вміння активно слухати, виробляти загальну думку, вирішувати розбіжності, що виникають).

Друга педагогічна умова спрямована на формування когнітивної складової та передбачає набуття учнями мовних знань, мовленнєвих і комунікативних умінь. Для реалізації цієї педагогічної умови розширюємо і доповнюємо зміст мовно-літературної освітньої галузі. Формування теоретичних знань і практичних умінь учнів з читання, мови і мовлення частково відбувається на матеріалі публіцистичних, художніх, науково-художніх текстів краєзнавчого змісту, адаптованих до застосування на уроках та в позакласній роботі.

Добір текстів краєзнавчого змісту для опрацювання їх на уроках мовно-літературної освітньої галузі, розробка та виконання компетентнісних завдань до них; залучення учнів до самостійного пошуку і добору

особистісно-значущої краєзнавчої інформації перетворює достатньо рутинний навчальний процес на творчу потребу, робить урок цікавим і привабливим. Краєзнавча робота сприяє активізації знань, умінь, навичок школяра, їх практичному використанню у взаємодії з довкіллям та суспільством; стимулює потреби учнів у самореалізації, самовираженні в творчій особистісно та суспільно значущій діяльності. Формування громадянської, соціальної та комунікативної компетентностей учнів початкових класів на краєзнавчому матеріалі дає можливість учителеві впливати на розвиток в учнів мотивації до навчання мови, підвищувати їхню пізнавальну активність на уроках і в позаурочній діяльності, формувати дослідницькі вміння, навчати працювати в якісно новому освітньому середовищі.

Третя педагогічна умова – організація систематичного та обґрунтованого застосування одержаних знань і умінь у практичній діяльності на різних етапах освітнього процесу. На уроках мовно-літературної освітньої галузі проводиться робота з формування умінь учнів відображати в мові істотні орієнтири дії, а також передавати (повідомляти) їх партнеру; встановлювати комунікативні зв'язки щодо узгодження зусиль в процесі організації та здійснення співробітництва (кооперація); у спілкуванні враховувати позиції співрозмовника (партнера); будувати монологічне висловлювання, оволодівати діалогічною формою комунікації; враховувати в процесі вирішення навчальних завдань існування різних точок зору, й тих, які не збігаються з власною. Вміння набуті учнями на уроках мовно-літературної освітньої галузі мають інтегруватися в інші навчальні предмети.

Таким чином, основним результатом діяльності сучасної школи є не система знань, умінь, навичок учнів, а розвиток особистості школяра, що орієнтує школу на пошук шляхів і способів розвитку адаптаційних здібностей особистості та забезпечення її громадянськими і соціальними компетентностями.

ЗМІСТ

Вступ	3
Загальна характеристика курсової роботи	4
Побудова курсової роботи та етапи її виконання	6
Опис структурних елементів курсової роботи	8
Оформлення висновків до курсової роботи	13
Укладання та оформлення списку використаних джерел	14
Представлення результатів дослідження у додатках	18
Основні вимоги до оформлення курсової роботи	19
Захист і критерії оцінювання курсової роботи	20
Методи науково-педагогічного дослідження	21
Орієнтовний перелік тем для написання курсових робіт	33
Список використаних джерел	48
Додатки	50
<i>Додаток А. Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи</i>	50
<i>Додаток Б. Зразок оформлення змісту курсової роботи</i>	51
<i>Додаток В. Зразок оформлення вступу курсової роботи</i>	52
<i>Додаток Г. Зразок оформлення висновків курсової роботи</i>	57

